

גמרא סדורה מסכת

בבא קמא

פרק ד' - "שׁוֹר שֶׁנֶגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה"

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות

עם רש"י

לימוד פרק זה יהיה לרפואה השלימה והמהירה
של האלמנה חוה רחל בת איילת השחר מרק

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות
 דניאל ברק ווינט
 טל' - 0526071122
 דוא"ל vinetd@neto.net.il
 עתניאל ד.ג. הר חברון 90407

©

כל הזכויות על הטקסט, ניקוד ופיסוק
 שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים.
 כל הזכויות על החלוקה לסוגיות ופסקאות
 שמורות לעמותת "וכל בנייק לימודי ה".

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

מסכת בבא קמא פרק ד' - "שור שנגח ארבעה וחמשה"

1. לו, א-ב

רס"י

משנה

שור שנגח ארבעה וחמשה שוורים זה אחר זה - ישלם לאחרון שבהם, ואם יש בו מותר - יחזיר לשלפניו, ואם יש בו מותר - יחזיר לשלפני פניו. האחרון אחרון - נשבר, דברי רבי מאיר. רבי שמעון אומר: שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים, ואין הנבלה יפה כלום, זה - נוטל מנה וזה - נוטל מנה. חזר ונגח שור אחר שוה מאתים, האחרון - נוטל מנה, שלפניו - נוטל חמשים זוז, וזה - נוטל חמשים זוז. חזר ונגח שור אחר שוה מאתים, האחרון - נוטל מנה, ושלפניו - חמשים זוז, ושנים הראשונים - דינר זהב.

מתני'
שור שנגח ארבעה וחמשה. ובכולן היה תם דמשתלם מגופו והיכי דמי כגון ראה שור ונגח וראה שור ולא נגח וראה שור ונגח ואחר נגיחה שניה ראה ב' פעמים או ג' שור ולא נגח דאפי' מועד לסירוגין ליכא דשור אין נעשה מועד אא"כ נגח הגי נגיחות בשלשה שראה כסדרן או שלא כסדרן ונעשה מועד לסירוגין והיכא דסירוגין שוין כדתניא לקמן בפירקין:
ישלם. ח"נ תחילה לאחרון ובגמרא מפרש מני:
ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו. כל חצי נזק והראשונים יפסידו:
רבי שמעון אומר. שותפין הן בנזקין כיצד שור [שוה] מאתים שנגח כו':
ושלפניו. זה ניזק ראשון נוטל חמשים זוז והבעלים חמשים זוז דיש לניזק ראשון בו החצי הלכך משלם חצי תשלומי נזקו דסבר לה כר' עקיבא דאמר שותפים נינהו:
חזר ונגח שור שוה מאתים האחרון נוטל מנה. החצי מכל מי שהוא דמגופו משתלם ונמצא אותו שלפניו שהיה החצי שלו משלם מחלקו חצי מנזק שנוטל האחרון:
ושנים הראשונים. ניזק ראשון והבעלים שהיה להן לכל אחד רביע משלמין כל אחד רביעיית של נזקו:
דינר זהב. עשרים וחמשה דינרים כסף בפרק הזהב (ב"מ דף מה:):

גמרא

מתניתין מני?

דלא כרבי ישמעאל, ודלא כרבי עקיבא!

גמ'
ראשון נשכר מבעי ליה. והאחרון יפסיד שהרי אין ראשון שותף בו שתהא שמירתו עליו להתחייב בנזקין והא לא דמיא לחב עד שלא הזיק דאמרין בהמניח (לעיל דף לג:). קדמו בעלי חובות והגביהו לא עשו כלום דהתם הוא דאמר ליה ניזק לבעל חוב מהאי תורא דאזקן מיניה משתלימנא ובעל חוב לא מצי למימר ליה הכי הלכך ב"ח יטול נכסים אחרים אבל הכא האי ניזק והאי ניזק ולא משתלם אלא מגופו ומאי דשקיל האי מפסיד האי הלכך קמא קמא קדים:
יחזיר לשלפניו. כל חצי נזקו ושלפני פניו יפסידו:
יחזיר לכולן. איש לפי מה שהיה לו בו מבעי ליה:
שתפסו ניזק כו'. וכן שני וכן שלישי הלכך אין שמירתו אלא עליו:
יחזיר לבעלים מבעי ליה. דאין על הבעלים להפסיד מנה שהיה להן בו משעת נזק הראשון שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הניזק וכשהזיק לשני איבד ראשון מנה שלו ותפסו שני ונעשה עליו שומר וכן כולן נעשו שומרי שכר לשמור חלק הבעלים בההיא הנאה דמשתלמי נזקייהו מהשור דלא אעריקו ליה בעלים לאגמא:
אם יש בו מותר בנזקין. כגון שהיה נזקו של רביעי מרובה משל חמישי כגון שור של רביעי שוה מנה יש לו במזיק חצי מנה ושל חמישי שוה נ' ואין לו על זה אלא דינר זהב יחזיר דינר זהב לשלפניו וכן כולם אם נזקו של ראשון יותר על של אחרון:
משום פשיעת שומרים נגועו בה. לחייב את הנזקין הראשונים ור' ישמעאל היא:

אי כרבי ישמעאל דאמר בעלי חובות נינהו - האי: "אחרון אחרון - נשכר", 'ראשון ראשון - נשכר' מבעי ליה!
 אי כרבי עקיבא דאמר: תורא דשותפי הוא - האי: "יש בו מותר יחזיר לשלפניו", 'לכולם' מבעי ליה!

לוב,

אמר רבא:

לעולם כרבי ישמעאל,

דאמר: בעלי חובות נינהו,

ודקשיא לך: "אחרון אחרון - נשכר", 'ראשון ראשון - נשכר' מבעי ליה!

הכא במאי עסקינן:

כגון שתפסו ניזק לגבות הימנו,

ונעשה עליו כשומר שכר לנזקין.

אי הכי,

"יש בו מותר יחזיר לשלפניו", 'יחזיר לבעלים' מבעי ליה!

אמר רבינא:

הכי קתני:

"אם יש בו מותר בנזקין, - יחזיר לשלפניו".

וכן כי אתא רבין,

אמר רבי יוחנן:

משום פשיעת שומרין נגועו בה.

רפ"י

במאי אוקימתא? רבי ישמעאל!?

אי ה"י,

אימא סיפא: "רבי שמעון אומר:

שור שנה מאתים שנגח שור שנה מאתים,

ואין הנבלה יפה כלום -

זה - נוטל מנה,

וזה - נוטל מנה.

חזר ונגח שור אחר שנה מאתים - האחרון נוטל מנה,

ושלפניו - זה נוטל חמשים זוז

וזה - נוטל חמשים זוז.

חזר ונגח שור שנה מאתים -

האחרון - נוטל מנה,

ושלפניו - נוטל חמשים זוז,

ושנים הראשונים - דינר זהב.

אתאן לרבי עקיבא, דאמר: תורא דשוותפי הוא.

רישא: רבי ישמעאל,

וסיפא: רבי עקיבא!?

אמרי: אין,

דהא אמר ליה שמואל לרב יהודה:

שיננא, שבוק מתניתין ותא בתרא:

רישא - רבי ישמעאל,

וסיפא - רבי עקיבא.

אתמר נמי:

אמר רבי יוחנן:

'הקדישו ניזק' איכא בינייהו.

יחזיר לשלפניו. כל חצי נזקו

ושלפני פניו יפסידו:

יחזיר לבולן. איש לפי מה שהיה

לו בו מבעי ליה:

שתפסו ניזק כו'. וכן שני וכן

שלישי הלכך אין שמירתו אלא

עליו:

יחזיר לבעלים מבעי ליה. דאין

על הבעלים להפסיד מנה שהיה

להן בו משעת נזק הראשון

שהרי לא היתה שמירתו עליהן

אלא על הניזק וכשהזיק לשני

איבד ראשון מנה שלו ותפסו

שני ונעשה עליו שומר וכן כולן

נעשו שומרי שכר לשמור חלק

הבעלים בההיא הנאה

דמשתלמי נזקייהו מהשור דלא

אעריקו ליה בעלים לאגמא:

אם יש בו מותר בנזקיו. כגון

שהיה נזקו של רביעי מרובה

משל חמישי כגון שור של רביעי

שנה מנה יש לו במזיק חצי מנה

ושל חמישי שנה נ' ואין לו על זה

אלא דינר זהב יחזיר דינר זהב

לשלפניו וכן כולם אם נזקו של

ראשון יותר על של אחרון:

משום פשיעת שומרי' נגעו בה.

לחייב את הנזקין הראשונים ור'

ישמעאל היא:

שבוק מתני'. ולא תטרח

לאוקמי פלוגתא דר"מ ור"ש

אליבא דחד ואי קשיא נוקמא

לדר"מ נמי כר' עקיבא וכשתפסו

ניזק וכדשנינן דמאי טעמא

מפקינן לה מר' עקיבא משום

דקתני יחזיר לשלפניו והא

אוקמינן אם יש בו מותר בנזקין

לא אפשר לאוקמא כר' עקיבא

דאי אמרת ר' ישמעאל היא

אצטריך לאשמועינן דאחרון

אחרון נשכר דקמ"ל הואיל

ותפסו ניזק נעשה עליו שומר

[שכר] וקם ליה ברשותיה ואע"ג

דלא נישום השור בב"ד כדקא

בעינן לר' ישמעאל אלא לר"ע

ל"ל למיתני כלל בלא תפיסה

נמי הוי אחרון נשכר:

הקדישו ניזק כו'. ל"ג (מאי

בינייהו):

2. לו, ב - לז, א

רס"י

התוקע. המכחו כנגד אזנו לשון מורי. ל"א תקיעה ממש: **נותן לו סלע.** דמי בושתו לבד צער ונוק ורפוי אם ישנם שם: **ההוא דתקע ליה.** והיה זה תפוס משלו דאי לאו הכי לא מגבינן ליה בבבל: **סלע צורי.** ד' זוזים: **סלע מדינה.** שמינית שבסלע צורי והוא חצי דינר וכל מקום ששנינו שום כסף מדינה בין סלע בין שקל הוי שמינית לצורי: **לפלוג.** אכתי וליתני במתני חזר ונגח לשור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה ושלפניו חמשים זוז ושלפניו דינר זהב ושנים הראשונים הבעלים וניזק ראשון י"ב דינר וסלע מדינה שהוא חצי דינר אלא ש"מ לא תני תנא סלע מדינה ולהכי לא פליג תו דלא בעי למיתני חצי דינר דבחצאין לא איירי: **ושל דבריהם.** כגון האי דשיעורא דרבנן הוא: **כסף צורי.** הסלע ד' דינר והדינר משקלו זהב וכן קורין בקושטנטיניא לזהב דינר והוא שנים ומחצה למשקל הברזל: **הואיל ופלגא דזוזא הוא.** דמיחייב לי ותו לא כסיפא לי מילתא למישקליה נתביה לעניים: **אנן יד עניים אנן.** רב יוסף הוה גבאי בשילהי החובל (לקמן צ"ג.): **אין צריכין פרוזבול.** דבלאו הכי לא משמט שביעית לחוב שלהן דאנן ידייהו דיתמי אנן ורמי עלן להפוכי בזכותייהו הלכך שטרות שלהן כמסורים לב"ד דמי ותנן המוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין וזהו גופו של פרוזבול מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין במסכת גטין (דף לו.) להכי נקט ר"ג דנשיא הוה ובית דינו ב"ד חשוב: **זוזא מכא.** פחותה צורתו: **ולא הוה משתקיל ליה.** לא היה יכול להוציאו:

תנן התם:

"התוקע לחבירו - נותן לו סלע,

רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי: מנה" (בבא קמא צ.).

ההוא גברא דתקע לחבריה.

שלחיה רב טוביה בר מתנה לקמיה דרב יוסף,

סלע צורי תנן,

או סלע מדינה תנן?

אמר ליה:

תניתיה:

"ושנים הראשונים - דינר זהב."

ואי סלקא דעתך: תני תנא סלע מדינה,

נפלוג ונתני עד תריסר וסלע.

אמר ליה:

תנא כי רוכלא ליתני וליזיל!?

מאי הוי עלה?

פשטוה מהא דאמר רב יהודה אמר רב:

כל כסף האמור בתורה - כסף צורי,

ושל דבריהם - כסף מדינה.

אמר ליה ההוא גברא:

הואיל ופלגא דזוזא הוא, לא בעינא,

נתביה לעניים.

הדר, אמר ליה: נתביה ניהלי, איזיל ואברי ביה נפשיא.

אמר ליה רב יוסף: כבר זכו ביה עניים.

ואף על גב דליכא עניים הכא, אנן, יד עניים אנן.

דאמר רב יהודה אמר שמואל: יתומים אינן צריכין פרוזבול.

לז, א

וכן תני רמי בר חמא:

"היתומים אינן צריכין פרוזבול."

רבן גמליאל ובית דינו אביהו של יתומין היו."

תנן בישא תקע ליה לההוא גברא,

אתא לקמיה דרב הונא,

אמר ליה: זיל הב ליה פלגא דזוזא.

הוה ליה זוזא מכא, בעי למיתבה ליה מיניה פלגא דזוזא, לא הוה משתקיל ליה,

תקע ליה אחרניא, ויהביה נהליה.

3. לז, א

רפ"י

מתני'

לקטנים לעגלים:

הרי הוא מועד לשבתות. לפי שהוא בטל ממלאכה וזחה דעתו עליו:

ואינו מועד לימות החול. מה משפטו של זה תלמידיו היו שואלין אותו:

ג' ימי שבתות. לאחר שהועד לשבתות העבירו לפניו שוורים בגי שבתות ולא נגח חזר לתמותו ואם חזר ונגח אין משלם אלא חצי נזק:

גמ'

ואינו מועד תנן. ואין מועד לשאינו מינו דידיעין ביה דלא נגח וכגון דעבריהו להו קמיה ולא נגח הלכך למי שאינו מועד לו אם נגחו אחר זמן משלם חצי נזק אבל מסתמא אם הועד לזה מועד אף לזה וכן אם הועד לקטנים מועד לגדולים:

השתא יש לומר מקטנים לקטנים. כגון ממינו לשאינו מינו אשמעינן רישא אינו מועד מקטנים לגדולים מבעיא:

דאפילו מאדם. דאית ליה מזלא לא הוי סתמיה מועד לבהמה:

אלא אי אמרת ואינו מועד. לשאינו מינו תנן:

אבל סתמיה מועד. ממינו לשאינו מינו:

השתא מבהמה לבהמה הוי מועד. ואפיי למין אחר:

מאדם לבהמה מבעיא. והא ליכא למימר דהיא גופה אצטריך לאשמועינן דהיכא דחזינן דאינו מועד לבהמה אינו משלם על בהמה אלא חצי נזק דהא פשיטא לן דתם משלם חצי נזק:

משנה

שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו,

מועד לאדם, ואינו מועד לבהמה,

מועד לקטנים, ואינו מועד לגדולים -

את שהוא מועד לו - משלם נזק שלם,

ואת שאינו מועד לו - משלם חצי נזק.

אמרו לפני רבי יהודה:

הרי זה מועד לשבתות ואינו מועד לחול?

אמר להם: לשבתות - משלם נזק שלם,

לימות החול - משלם חצי נזק.

אימתי הוא תם?

משחזור בו שלשה ימי שבתות.

גמרא

אימרו:

רב זביד אמר:

"ואינו מועד" תנן.

רב פפא אמר:

"אינו מועד" תנן.

"רב זביד אמר: "ואינו מועד" תנן,"

הא סתמא - הוי מועד.

"רב פפא אמר: "אינו מועד" תנן,"

דסתמא לא הוי מועד.

רב זביד דייק מסיפא,

רב פפא דייק מרישא.

"רב זביד דייק מסיפא" - דקתני: "מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים".

אי אמרת בשלמא: "ואינו מועד" קתני - הא סתמיה הוי מועד,

הא קא משמע לן: דאפילו מקטנים לגדולים נמי מסתמא הוי מועד.

אלא אי אמרת: "אינו מועד" קתני - סתמא לא הוי מועד,

השתא יש לומר: מקטנים לקטנים דעלמא - סתמא לא הוי מועד,

מקטנים לגדולים צריכא למימר!?

ורב פפא אמר לך:

אצטריך.

סלקא דעתך אמינא: הואיל ופרץ ביה בההוא מינא,

פרץ ביה, לא שנא גדולים דידיה, ולא שנא קטנים דידיה,

קא משמע לן: דלא הוי מועד.

רב פפא דייק מרישא,

דקתני: "מועד לאדם אינו מועד לבהמה".

אי אמרת בשלמא: "אינו מועד" תנן - סתמא לא הוי מועד,

הא קא משמע לן: דאפילו מאדם לבהמה נמי, סתמא לא הוי מועד.

אלא אי אמרת: "ואינו מועד" קתני, הא סתמא הוי מועד.

השתא יש לומר: מבהמה לבהמה סתמא הוי מועד, מאדם לבהמה צריכא למימר דהוי מועד!?

רש"י

רישא אחזרה קאי. והיא גופה אצטריך דאבהמה לא משלם אלא חצי נזק ואע"ג דאייעד ליה הואיל והדר ביה חזר לתמותו ואע"ג דלא הדר ביה מאדם: **שיולי משיילי ליה**. היכא דחזינן דהועד לשבתות ובימי החול לא נגח מאי דיניה: **ותו איהו מאי קא מהדר להו**. הא אינהו נמי אינו מועד קאמרי: **פרושי קא מפרש לה**. אידי דנקט לה משום דוקיא דידיה דדייקינן הא סתמא הוי מועד על כרחיך אסקיה למילתיה: **אלא אי אמרת אינו מועד תנן פסקה**. למילתיה ואשמועינן דאינו מועד מאי תו דקתני למי שאינו מועד כו': **עד השתא כו'**. בתמיה: **ואם תמצא לומר נמי איתא לדרב פפא**. דסתמיה לא הוי מועד לשאינו מינו: **נגח שור וחמור וגמל נעשה מועד לכל**. ולא בעינן גי נגיחות לכל חד וחד מאחר שנתקיימה העדאתו ע"י גי מינין:

ורב זביד אמר לך: **רישא - אחזרה קאי**, כגון דהוה מועד לאדם ומועד לבהמה, והדר ביה מבהמה, דקאי גבי בהמה תלתא זימני ולא נגח, מהו דתימא: כיון דלא הדר ביה מאדם, חזרה דבהמה לאו חזרה היא, קא משמע לן: דחזרה דבהמה מיהא חזרה היא.

מיתיבי:

"סומכוס אומר:

מועד לאדם - מועד לבהמה,

מקל וחומר:

ומה לאדם מועד, לבהמה לא כל שכן?!"

מכלל דתנא קמא **"אינו מועד"** קאמר!

אמר לך רב זביד:

סומכוס אחזרה קאי,

והכי קאמר ליה לתנא קמא: דקאמרת חזרה דבהמה חזרה היא,

חזרה דבהמה לאו חזרה היא,

מקל וחומר מאדם:

ומה מאדם לא קא מהדר ביה, מבהמה לא כל שכן?!

אמר רב אשי:

תא שמע:

"אמרדו לפני רבי יהודה:

הרי זה מועד לשבתות ואינו מועד לימות החול.

אמר להן: לשבתות - משלם נזק שלם,

לימות החול משלם חצי נזק."

אי אמרת בשלמא: **"אינו מועד"** קתני, שיולי הוא דקא משיילי ליה, והוא נמי קמהדר להו.

אלא אי אמרת: **"אינו מועד"** קתני אגמורי הוא דקא מגמרי ליה?!

ותו, איהו מאי קא מהדר להו?

אמר רב ינאי:

מרישא נמי דיקא,

דקתני: **"את שמועד לו משלם נזק שלם, ואת שאינו מועד לו משלם חצי נזק."**

אי אמרת בשלמא: **"אינו מועד"** קתני - פרושי קא מפרש לה.

אלא אי אמרת: **"אינו מועד"** קתני - פסקה מאי תו: **"את שמועד לו משלם נזק שלם,**

ואת שאינו מועד לו משלם חצי נזק?"

עד השתא לא אשמעינן דהתם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם?

ואי תימצי לומר נמי איתא לדרב פפא,

נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל.

רפ"י

לסירוגין. אם יגח רצופין אינו משלם אלא חצי נזק על האחרון:
ערוך. חמור הבר:
חמור וגמל שור שור ושור מהו.
 אם תמצא לומר היכא דהתחיל בשוורים שדינן לשור בתראה בתר מינו הכא מאי:

4. לז, א-ב

תנו רבנן:

"דָּאָה: שׁוֹר - נָגַח,

שׁוֹר - לֹא נָגַח

שׁוֹר - נָגַח,

שׁוֹר - לֹא נָגַח,

שׁוֹר - נָגַח,

שׁוֹר - לֹא נָגַח - נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְסִירוּגִין לְשׁוֹרִים".

תנו רבנן:

"דָּאָה: שׁוֹר - נָגַח,

חֲמוֹר - לֹא נָגַח,

סוֹס - נָגַח,

גָּמֶל - לֹא נָגַח,

פָּרָד - נָגַח,

עֲרוּד - לֹא נָגַח - נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְסִירוּגִין".

איבעיא להו:

ב, לז, נגח ^שור שור ושור, חמור וגמל - מהו?

האי שור בתרא בתר שוורים שדינן ליה,

ואפתי לשוורים - הוא דאייעד,

למידי אחרינא - לא אייעד.

או דילמא:

האי שור בתרא בתר חמור וגמל שדינן ליה,

ואייעד ליה לכולהו מיני?

חמור וגמל, שור, שור ושור - מהו?

האי שור קמא, בתר חמור וגמל שדינן ליה,

ואייעד ליה לכולהו מיני,

או דילמא:

בתר שוורים שדינן ליה,

ואפתי לשוורים - הוא דאייעד,

למינא אחרינא - לא אייעד?

שבת שבת ושבת, אחד בשבת ושני בשבת - מהו?

הא שבת בתרייתא בתר שבת הוא דשדינן ליה,

ואפתי לשבת - הוא דאייעד,

לימות החול - לא אייעד.

או דילמא:

בתר אחד בשבת ושני בשבת שדינן ליה,

ואייעד ליה לכולי יומא?

חמישי בשבת וערב שבת ושבת, שבת ושבת - מהו?

הא שבת קמייתא בתר חמישי בשבת וערב שבת שדינן ליה,

ואייעד לכולהו יומי,

או דילמא:

הא שבת קמייתא בתר שבתות הוא דשדינן ליה,

ולשבתות הוא דאייעד?

תיקו.

5. לז, ב

כ"י

ראתה יום ט"ו בחדש זה ויום
ט"ז בחדש זה כו'. ומתחילה
היתה לימודה בימים אחרים:
קבעה לה וסת. לדילוג וכי חזיא
הך ראייה שלישית ביי"ז בחדש
שלישי דיה שעתה ואינה
מטמאה טהרות מעת לעת
כדתנן כל אשה שיש לה וסת
דיה שעתה:

ושמואל אמר עד שתשלש
בדילוג. אין לה וסת קבוע עד
שתראה ראייה רביעית ביי"ח
דראייה קמייתא לאו ממניינא
דלאו בדילוג חזית והכא נמי
לרב בגי' נגיחות נעשה מועד
לדילוג ומשלם נזק שלם
בשלישית ולשמואל עד שיגח
רביעית ביי"ח בחדש רביעי
דקמייתא לאו ממניינא ונראה
דהך ברייתא נמי דאייתנין לעיל
[ראה] שור ונגח שור ולא נגח כו'
לרב נעשה מועד דקתני
אשלישית [קאי] ולשמואל הי"ק
נעשה מועד לסירוגין דכי הדר
נגח משלם נזק שלם אבל בהך
שלישית תם הוא:
סיוטא. ביעותא שנבעת מקול
השופר:

נגח שור: יום חמשה עשר בחדש זה,
ויום ששה עשר בחדש זה,
ויום שבעה עשר בחדש זה.

פלוגתא דרב ושמואל.

דאמר:

ראתה: יום חמשה עשר בחדש זה,
ויום ששה עשר בחדש זה,
ויום שבעה עשר בחדש זה.

רב אמר:

קבעה לה וסת.

ושמואל אמר:

עד שתשלש בדילוג.

אמר רבא:

שמע: קול שופר ונגח,

קול שופר ונגח,

קול שופר ונגח - נעשה מועד לשופרות.

פשיטא!

מהו דתימא: הך שופר קמא סיוטא בעלמא הוא דנקטיה,
קא משמע לו.

6. לז, ב - לח, א

רפ"י

כי נגח דהקדש ליפטור. לגמרי: הכל היו בכלל נזק שלם. האמור במועד דכתיב במועד שלם ישלם שור ובמועד לא נאמר רעהו הלכך כולם במשמע הרי לך הדיוט חייב בהקדש הלכך כשפרט לך הכתוב רעהו בתם לא לפטור הדיוט בנזק הקדש בא אלא להחמיר עליו בא לשלם נזק שלם בהקדש לימדך שלא להוציא תם מכלל נזק שלם אלא גבי רעהו:

דא"כ. דליפטור בא נכתביה גבי מועד אבל הקדש בהדיוט פטור דהקדש אפילו בכלל מועד לא היה דליכא למימר והועד בבעליו וכ"ש בתם דכתיב וכי יגוף שור איש. לשון אחר מפי המורה אלא אמר ר"ל הכל היו בכלל נזק שלם האי אלא לאו לאפוקי מכולה מלתא דלעיל קאתי אלא לאפוקי ק"ו קאתי וארעהו דוקא סמיך וה"ק אלא אמר ר"ל פטור דהקדש בהדיוט כדקאמר"י דרעהו דוקא אבל חיוב דהדיוט בהקדש לאו בק"ו אתיא דא"כ פרכינן דיו אלא היינו טעמא דחייב דאע"ג דרעהו דוקא ליכא למדרשיה גבי הדיוט תם שנגח הקדש לפטורא דהכל היו בכלל נזק שלם של מועד אחד הדיוט בהדיוט ואחד הדיוט בהקדש דכתיב במועד שלם ישלם שור וגוי ולא פרט הכתוב כאן רעהו לפטור הדיוט בהקדש ומדלא פרט לפטורא במועד ש"מ כשפרט לך רעהו בתם לא לפטור הדיוט בהקדש בא אלא להחמיר עליו לחייב הדיוט תם נזק שלם להקדש וללמדך שלא להוציא תם מכלל מועד אלא בשור רעהו דאי לפטור לגמרי בא נכתביה לפטורא גבי מועד אבל דהקדש בהדיוט כיון דרעהו דוקא לא היה בכלל נזק שלם דכיון דהקדש תם לגמרי פטור דהא ליכא למדרשיה כדרשינן גבי הדיוט ולמימר רעהו הוא דתם משלם חצי נזק דהא אין רעהו להקדש ועל כרחך לגמרי קא ממעט ליה הלכך הקדש מועד נמי לא היה בכלל נזק שלם דכי היכי דתם פטור מועד נמי פטור דכי כתיב במועד נזק שלם היכא דמיחייב חצי נזק בתמותו כתיב דאתם דלעיל קאי או נודע כי שור נגח הוא:

משנה

שור של ישראל שנגח שור של הקדש, ושור של הקדש שנגח שור של הדיוט - פטור, ושנאמר: "שור רעהו"⁸⁸ (שמות כא, לה) - ולא שור של הקדש.

שור של ישראל שנגח לשור של גוי - פטור, ושל גוי שנגח לשור של ישראל, בין תם, בין מועד - משלם נזק שלם.

גמרא

מתניתין דלא כרבי שמעון בן מנסיא, דתניא:

"שור של הדיוט שנגח שור של הקדש,

ושל הקדש שנגח שור של הדיוט - פטור,

ושנאמר: "שור רעהו" (שמות כא, לה) - ולא שור של הקדש.

דבי שמעון בן מנסיא אומר:

שור של הקדש שנגח שור של הדיוט - פטור,

ושל הדיוט שנגח שור של הקדש, בין תם בין מועד - משלם נזק שלם".

אמר: מאי קא סבר רבי שמעון?

אי "רעהו" דוקא - אפילו של הדיוט שנגח של הקדש ליפטור!

ואי "רעהו" לאו דוקא - אפילו הקדש נמי כי נגח דהדיוט ליחייב!

וכי תימא: לעולם קסבר "רעהו" דוקא,

ומיהו דהדיוט כי נגח דהקדש היינו טעמא דמיחייב:

משום דקא מיייתי ליה מקל וחומר דהדיוט,

ומה הדיוט שנגח של הדיוט - חייב,

כי נגח דהקדש - לא כל שכן דמיחייב!?

דיו לבא מן הדין להיות פנדון!

מה להלן תם - חצי נזק,

הכא נמי - חצי נזק!

אלא אמר ריש לקיש:

הכל - היו בכלל נזק שלם,

כשפרט לך הכתוב: "רעהו" גבי תם -

"רעהו" הוא דתם משלם חצי נזק,

מכלל דהקדש - בין תם בין מועד משלם נזק שלם.

לח, א דאם פן נכתוב קרא להאי "רעהו" גבי מועד.

⁸⁸ וכי יגוף שור איש את שור רעהו ומכרו את השור החי וקצו את פספו וגם את המת וקצו

רפ"י

הופיע. גילה ממונן והתירו :
 מפארן. כשסיבב והחזיר התורה
 על כל האומות ולא קיבלוה :
 והגלה אותם. כגון כפתורים
 היוצאים מכפתור (דברים ב)
 וכגון ובשעיר ישבו החורים וגוי
 (שם) וכן אומות הרבה :

7. לח, א

"שור של ישראל שנגח שור של גוי - פטור,
 [ושל גוי שנגח לשור של ישראל, בין תם, בין מועד - משלם נזק שלם].

אמרי:

ממה נפשך:

אי "דעהו" דוקא - דגוי כי נגח דישאל נמי ליפטר!
 ואי "דעהו" לאו דוקא - אפילו דישאל כי נגח דגוי נחייב!

אמר רבי אבהו:

אמר קרא: "עמד וימדד ארץ דאה ויתר גוים"⁸⁹ (חבוקוק ג, ו),
 "דאה" - שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח,
 כיון שלא קיימו - עמד והתיר ממונן לישראל.

רבי יוחנן אמר:

מהכא: "הופיע מהר פארן"⁹⁰ (דברים לג, ב),
 מפארן הופיע ממונם לישראל.

תניא נמי הכי:

"שור של ישראל שנגח שור של גוי - פטור,
 שור של גוי שנגח שור של ישראל, בין תם בין מועד - משלם נזק שלם,
 שפארן: "עמד וימדד ארץ דאה ויתר גוים" (חבוקוק ג, ו),
 ואומר: "הופיע מהר פארן" (דברים לג, ב)."

מאי "ואומר"?

וכי תימא: האי "עמד וימדד ארץ" מבטיח ליה לכדרב מתנה וכדרב יוסף,
 תא שמע: "הופיע מהר פארן" - מפארן הופיע ממונן לישראל.

מאי דרב מתנה?

דאמר רב מתנה:

"עמד וימדד ארץ דאה" -

מה "דאה"?

דאה שבע מצות שנצטוו עליהן בני נח ולא קיימום,
 עמד והגלה אותם מעל אדמתם.

ומאי משמע דהאי "ויתר" לישנא דאגלווי הוא?

כתיב הכא: "ויתר גוים",

וכתיב התם: "לנתר בהן על הארץ"⁹¹ (ויקרא יא, כא),

ומתרגם: לקפצא בהון על ארעא.

מאי דרב יוסף?

דאמר רב יוסף:

"עמד וימדד ארץ דאה" -

מה "דאה"?

⁸⁹ עמד וימדד ארץ דאה ויתר גוים ויתפצצו הררי עד שחו גבעות עולם הליכות עולם לו
⁹⁰ ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למנו הופיע מהר פארן ואתה מרובבת קדש מימינו אש דת למנו
⁹¹ אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההלך על ארבע אשר לו כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ

רש"י

לומר שאפי' מקיימין אותן כו'.
שהרי אינם מצווים אבל
מעונשין לא פטרן: למדונו
תורתכם:
חוץ מדבר זה. והם לא גילו להם
טעמו של דבר שיהא ממונו של
כנעני בחזקת הפקר מפני
הסכנה:

שבע מצות שקיבלו עליהם בני נח ולא קיימום,
עמד והתירו להם.

איתגורי אתגר?
אם כן, מציינו חוטיא נשכר!

אמר מר בריה דרבנא:
לומר שאפילו מקיימין אותן אין מקבלין עליהן שכר.

ולא?

והתניא:

"רבי מאיר אומר:

מנין שאפילו גוי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול?

תלמוד לומר: "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם"⁹² (ויקרא יח, ה),
כהנים ולוים וישראלים - לא נאמר,
אלא "אדם".

הא למדת: שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול!

אמרי: אין מקבליים עליהן שכר כמצווה ועושה,
אלא כמי שאינו מצווה ועושה.

דאמר רבי חנינא:

גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה עושה.

תנו רבנן:

"ובכר שלחה מלכות רומי שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל,

למדונו תורתכם.

קראו ושנו ושלשו.

בשעת פטירתן אמרו להם: דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא,

חוץ מדבר זה שאתם אומרים: שור של ישראל שנגח שור של גוי - פטור,

של גוי שנגח שור של ישראל, בין תם בין מועד - משלם נזק שלם.

ממה נפשך,

אי "רעהו" דוקא - אפילו דגוי כי נגח דישראל ליפטר!

ואי "רעהו" לאו דוקא - אפילו דישראל כי נגח דגוי לחייב!

ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות"⁹³.

⁹² ישמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני יהוה
⁹³ חלקו הראשונים האם השורה האחרונה הם דברי הפקידים או המשך דברי הברייתא.

8. לח, א-ב

רפ"י

דגידופא הוא. כלפי מעלה :
 מואבים עצמן. שהתחילו
 בקלקול ושכרו את בלעם :
 פרידות. גזולות :
 בתו של רבי אם ראוי. לזרע
 כשר על אחת כמה וכמה
 שתחיה :
 דקאמרה מואב. לשון פריצות
 שהוא מאביה :
 אנגריא. להשתעבד בהן להביא
 להם מים ומזון :

רב שמואל בר יהודה שכיבא ליה ברתא.
 אמרו ליה רבנן לעולא: קום ניזיל ניןחמיה,
 אמר להו: מאי אית לי גבי נחמתא דבבלאי דגידופא הוא?
 דאמרי: "מאי אפשר למיעבד?"
 הא אפשר למיעבד עבדי.
 אזל הוא, לחודאי גביה.

אמר ליה: "ויאמר ה' אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה"⁹⁴ (דברים ב, ט),
 וכי מה עלה על דעתו של משה, לעשות מלחמה שלא ברשות?
 אלא נשא משה קל וחומר בעצמו,
 אמר: ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב,
 אמרה תורה: "צרו את המדינים והפיתם אותם" (במדבר כה, יז),
 מואבים עצמן - לא כל שכן?!

לח, ב

אמר לו הקדוש ברוך הוא: לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי.
 שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן,
 רות המואביה,
 ונעמה העמונית.

והלא דברים קל וחומר:
 ומה בשביל שתי פרידות טובות חס הקדוש ברוך הוא על שתי אומות גדולות ולא החריבן,
 בתו של רבי אם כשרה היא וראוייה היא לצאת ממנה דבר טוב על אחת כמה וכמה דהנה חיה!

אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן:

אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה,
 אפילו שכר שיחה נאה,

דאילו בכירה דקאמרה "מואב",

אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: "אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה"⁹⁵ (דברים ב, ט),
 מלחמה הוא דלא,

הא אנגריא - עביד בהו.

צעירה דקאמרה "בן עמי"

אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה: "וקרבת מול בני עמון אל תצרים ואל תתגר בם" (דברים ב, יט) כלל,
 דאפילו אנגריא לא תעביד בהו.

ואמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יהושע בן קרחה:

לעולם יקדים אדם לדבר מצוה,

שבשביל לילה אחת שקדמתה הבכירה לצעירה - קדמתה ארבע דורות לישראל:
 עובד,

ישי,

דוד

ושלמה.

ואילו צעירה עד רחבכם,

דכתוב: "ושם אמו נעמה העמונית"⁹⁶ (מלכים א יד, לא).

⁹⁴ ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה כי לא אתן לה מארצו ורשה כי לבני לוי נתתי את ער ורשה

⁹⁵ ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה כי לא אתן לה מארצו ורשה כי לבני לוי נתתי את ער ורשה

⁹⁶ וישכב רחבכם עם אבתיו ויקבר עם אבתיו בעיר דוד ושם אמו נעמה העמונית וימלך אבים בנו תחתי

9. לח, ב - לט, א

רפ"י

שור של ישראל שנגח לשל כותי פטור. לקמן מוקי טעמא דקנס הוא שקנסו שלא יטמעו ישראל בבנותיהם ודיין בקנס זה אבל כולי האי לא קנסינן שיהא הם משלמים על התם נ"ש ור"מ חשיב כותי כנכרי:

גרי אריות הן. בספר מלכים (ב) (ז) מפורש וישלח ה' בהם את האריות וכותים כתיבי התם ויבא מלך אשור (אנשים) מכותה וקא חשיב שאר מקומות:

מרקם טהורים. עיר שרובה נכרים היא ודם נכרי טהור מדאורייתא דכתיב (ויקרא יב) דבר אל בני ישראל אשה כי תזריע וילדה בת ישראל מטמאה בלידה ובגדה ולא נכרית ואע"ג דרבנן גזרו עליהם שיהו כזבין על כתמיהן לא גזרו דהא כתמין דישאל גופייהו מדרבנן נינהו דמדאורייתא דם יהיה זובה בבשרה כתיב (שם טו) שתראהו מגופה ולא שתמצאהו בבגדה ואפילו ראתה מגופה אמרינן במס' נדה (דף לד.) שלא גזרו על דם נכרית טומאה אלא בעודו לח דתנן דם הנכרית ב"ש מטהרין וב"ה אומרים כרוקה וכמימי רגליה מטמאין לח ואינן מטמאין יבש: **רבי יהודה מטמא מפני שהן.** רובן גרים ודמן מטמא וכישאל הם אלא שהם טועין ונוהגין בחוקות הנכרים והרי הן כישראל מומר:

מבין ישראל כו'. במס' נדה (דף נו:) פרכינן אי דישאל טהורין דמאן טמאין ותרצינן לה הכי מבין ישראל ומבין הכותים טמאים והנמצאים בערי ישראל במקום הפקר טהורים שלא נחשדו על כתמיהן להפקירן אלא מצניעין אותם שלא יטמאו בהן טהרות והנמצאין בין הכותים ר"מ מטמא שנחשדו על כתמיהן וחכמים מטהרין שלא נחשדו על כתמיהן להפקירן אלא מצניעים אותם עד שיכבסום אלמא מדאמר ר"מ דם כותים מטמא אלמא גרי אמת הן:

קנס הוא כו'. וקניס ליה טפי מת"ק:

משום דהוי ליה ממון שאין לו תובעים. אי אמרת ליהוי דענייין מאן אתי תבע ליה לדינא אי תבע ליה עני אייל לעני אחר יהיבנא ליה:

תנו רבנן:

"שור של ישראל שנגח שור של כותי - פטור,

ושל כותי שנגח שור של ישראל, תם משלם - חצי נזק,

ומועד משלם - נזק שלם.

רבי מאיר אומר:

שור של ישראל שנגח שור של כותי - פטור,

ושל כותי שנגח שור של ישראל, בין תם בין מועד - משלם נזק שלם."

למימרא דסבר רבי מאיר: כותים גרי אריות הן.

ורמניה:

"כל הכתמים הבאים מרקם - טהורים.

רבי יהודה מטמא,

מפני שהן גרים, וטועים.

מבין הגוים - טהורים.

מבין ישראל ומבין הכותים -

רבי מאיר מטמא,

וחכמים מטהרין,

שלא נחשדו ישראל על כתמיהן."

אלמא קסבר רבי מאיר: כותים גרי אמת הם!

אמר רבי אבהו:

קנס הוא שקנס רבי מאיר בממונן,

שלא יטמעו בהם.

מתלב רבי זירא:

"ואלו נערוש שיש להם קנס:

הבא על הממזרת

ועל הנתינה,

ועל הכותית."

ואי סלקא דעתך: קנס רבי מאיר בממונן, הכי נמי נקנסו שלא יטמעו בהן!

אמר אביי:

לטא, כדי שלא יהא חוטא נשקר.

ונתביה לענייין!

אמר רב מרי:

משום דהוי ממון שאין לו תובעים.

10. לט, א-ב

רפ"י

מתני'

שור של חרש שנגח לשור של פקח פטור. בגמי מפרש דאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו אבל בנזקי מועד מעמידין אפוטרופוס לשור היתומים להיות במקום הבעלים לקיים והועד בבעליו וגובים הנזק מנכסי הקרקע של יתומים אבל תם דגבייתו מגופו הוא והוא מטלטלין אין מעמידין אפוטרופוס לכך כדאמרין בפ"ק (דף יד:): שוה כסף מלמד שאין ב"ד נזקקין אלא לנכסים שיש להם אחריות ואוקימנא ביתמי ואיכא דאמר טעמא משום דפלגא נזקא קנסא ויתמי לאו בני קנסא ניהו וקשיא לי אי"כ מאי לגבות מגופו דנקט ועוד לקמן בשמעתין אמרין במועד למ"ד צד תמות במקומה עומדת אינה נגבית מן היתומים מהאי טעמא ואי טעמא משום קנסא הוא במועד מי הוי קנסא הא לאו בחזקת שימור קיימי:

ומעידין בהן בפני אפוטרופוס. וקס"ד השתא דהאי מעידין בהם דקאמר למגבי ח"נ תמות וקשיא רישא לסיפא ולאחר שלשה עדיות נעשה מועד ומשלם נ"ש מעלייה:

חזר לתמותו. דקסבר רשות משנה מועד שיצא מרשות זה וכנס ליד בעלים אחרים הרשות משנה את דין העדאות: **שור האצטדין.** שמיוחד לנגיחות ומלמדין אותו לכך:

גמ'

אין מעמידין אפוטרופוס. לשור תם של חש"ו להיות אפוטרופוס במקום בעלים לקיים והועד בבעליו ויגבה חצי נזקו מגופו:

הכי קאמר. שור של חרש שוטה וקטן שנגחו והוחזקו נגחנין מעמידין להם אפוטרופוס ולא לגבות ח"נ אלא לשוייה מועד דכי הדר נגח משלם מעלייה:

אין נזקקין. ב"ד לנכסי יתומין לגבות מהן כלום ואפילו שטר שכתב אביהם כדמפרש טעמא במס' ערכין דיתמי לאו בני מעבד מצוה ניהו אלא נטר עד דגדלי ומפקי ליה וגבי והתם מותבינן ליה כמה תיובת' ושנינהו בשטר שיש בו רבית:

אלא אם כן רבית אוכלת בהן. שלוה אביהן מנכרי ברבית דחיישינן להפסד שלהן ומוכרין בית דין מנכסיהן ופורעין אותו חוב:

משום מזוני. שכל זמן שלא יתנו לה כתובה ניזונת משלהם:

משנה

שור של פקח שנגח שור של חרש, שוטה וקטן - חייב. ושל חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח - פטור.

שור של חרש שוטה וקטן שנגח: בית דין מעמידין להן אפוטרופוס, ומעידין להן בפני אפוטרופוס.

נתפקח החרש, נשתפה השוטה והגדיל הקטן - חזר לתמותו, דברי רבי מאיר.

רבי יוסי אומר:

הרי הוא בחזקתו.

שור האצטדין - אינו חייב מיתה,

שנאמר: "מי יגח"⁹⁷ (שמות כא, כח) - ולא שיגחיהו.

גמרא

הא גופא קשיא:

אמרת: "שור של חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח - פטור".

אלמא: אין מעמידין אפוטרופוס להם, לגבות מגופו.

אימא סיפא: "שור של חרש שוטה וקטן שנגח:

בית דין מעמידין להם אפוטרופוס,

ומעידין להם בפני אפוטרופוס".

אלמא: מעמידין להם אפוטרופוס להם, לגבות מגופו!

אמר רבא:

הכי קתני: ואם הוחזקו נגחנין - מעמידין להם אפוטרופוס,

ומעידין להן בפני אפוטרופוס,

ומשונין להו מועד,

דכי הדר ונגח - לשלם מעלייה.

מעליית מאן?

רבי יוחנן אומר:

מעליית תומין.

רבי יוסי בר חנינא אומר:

מעליית אפוטרופוס.

ומי אמר רבי יוחנן הכי?!

והאמר רב יהודה אומר רב אסי:

אין נזקקין לנכסי יתומין, אלא אם כן רבית אוכלת בהן.

ורבי יוחנן אומר:

או לשטר שיש בו רבית,

או לכתובת אשה משום מזוני!

איפוך

⁹⁷ **מי יגח שור את איש או את אשה ונת סקול וסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי**

רס"י

דיינא הוא. ולא קאמר דנוקקין
 לנכסי יתומים:
 ממנעי ולא עבדי. אפוטרופוס:
 מעליית אפוטרופוס. שלא
 שמרהו כראוי:
 וחוזרין ונפרעין מן היתומים
 לכי גדלי. דאי לא ממנעי ולא
 עבדי:

רבי יוחנן אמר:
 מעליית אפוטרופוסין.
 ורבי יוסי בר חנינא אמר:
 מעליית יתומין.

אמר רבא:
 משום דקשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן,
 משוית ליה לרבי יוסי בר חנינא טועה?
 והא רבי יוסי בר חנינא דיינא הוא ונחית לעומקיה דדינא!

אלא, לעולם לא תיפוד,
 מזיק שאני.
 "רבי יוחנן אמר: מעליית יתומים", דאי אמרת מ"עליית אפוטרופוס"
 למטב, ממנעי ולא עבדי.
 "ורבי יוסי בר חנינא אמר: מעליית אפוטרופוס",
 וחוזרין ונפרעין מן היתומים לכי גדלי.

11. לט, ב

רש"י

חזר לתמותו. לקמן מפרש מאי קאמר:
 מאי הרי הוא בתמותו דקאמר סומכוס. ברישא:
 אילימא דלא מייעד. בשלש נגיחות לשלם מעלייה כשהועד:
 הא מדקתני סיפא נתפקח החרש חזר לתמותו. דקסבר רשות משנה מכלל דמעיקרא אייעד ליה:
 הרי הוא בתמימותו. דלא גבי נגיחות תמות מיניה דאין מעמידין אפטרופוס לתם לגבות מגופו:
 רשות משנה. הרשות שנשתנה לה שיצא מידי אפטרופוס ונכנס לרשות בעלים משנה את העדאתו:

[אמר רבא]

הכי קתני: ואם הוחזקו נגחנין - מעמידין להם אפטרופוס, ומעידין להן בפני אפטרופוס, ומשוינין להו מועד, דכי הדר ונגח - לשלם מעלייה].

ומעמידים להן אפטרופין לתם לגבות מגופו, תנאי היא.

דתנאי:

"שור שנתחרשו בעליו,

ושנשתטו בעליו,

ושהלכו בעליו למדינת הים:

יהודה בן נקוסא אמר סומכוס:

הרי הוא בתמותו, עד שיעידו בו בפני הבעלים.

וחכמים אומרים:

מעמידין להן אפטרופין,

ומעידין בהן בפני אפטרופין.

נתפקח החרש,

נשתפה השוטה,

הגדיל הקטן

באו בעליו ממדינת הים,

יהודה בן נקוסא אמר סומכוס:

חזר לתמותו,

עד שיעידו בו בפני בעלים.

רבי יוסי אמר:

הרי הוא, בחזקתו".

אמרו: מאי "הרי הוא בתמותו" דקאמר סומכוס?

אילימא דלא מייעד כלל - הא מדקתני סיפא: "חזר לתמותו", מכלל דאייעד!

אלא מאי "הרי הוא בתמותו" - הרי הוא בתמימותו דלא מחסרינן ליה.

אלמא: אין מעמידין אפטרופוס לתם לגבות מגופו.

"וחכמים אומרים: מעמידין להן אפטרופוס ומעידין להן בפני אפטרופוס".

אלמא: מעמידין אפטרופוס לתם לגבות מגופו.

וסיפא במאי קמיפלגי?

רשות משנה איכא בינייהו:

סומכוס סבר: רשות משנה,

ורבי יוסי סבר: רשות אינה משנה.

רפ"י

12. לט, ב - מ, א

ה"ג. ר' יעקב משלם ח"ינ: **במאי עסקינן**. דאצטריך ליה למיתני ח"ינ ולא תנא רבי יעקב מחייב: **אי דעבד ליה שמירה**. מעולה ונפרצה בלילה או שפרצה לסטין משום הכי פטר ליה מנזק שלם כלל כלל לא בעי לשלומי:

ואי דלא עבד ליה שמירה. מעולה כוליה נזק בעי לשלומי:

שמירה פחותה. נעל בפניה כראוי ואמרינן [לקמן] (ד' נה:): דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה זהו כראוי והיינו שמירה פחותה אצל רוח שאינה מצויה ואצטריך לאשמועינן דמשתלם ח"ינ ולא כולו ולאפוקי מהני תנאי דפליגי בשילהי פירקין דאיכא למ"ד דפטור ואיכא דמחייב ליה נזק שלם ואשמועינן הכא דרבי יעקב סבר לה כרבי יהודה דאמר בשילהי פירקין במועד סגי ליה בשמירה פחותה דמיתרי ביה קראי ומפטור מנזק שלם ומיהו בחצי נזק מחייב כדאמרינן לקמן לא פטר ר' יהודה אלא על צד העדאה שבו אבל צד תמות במקומה עומדת ותם לא סגי ליה בשמירה פחותה דלא מיתרי ביה קראי ואע"ג דהך צד תמות מגופיה משתלם אית ליה לר' יעקב מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופיה כרבנן דפליגי עליה דסומכוס לעיל:

ולא פליגי. ר' יעקב ורבי יהודה: **ולאבי דאמר פליגי במאי פליגי**. אי בתם לא קאמר רבי יהודה נ"ש ואי במועד ושמירה פחותה הא שמעינן ליה לרבי יהודה אפילו בשור של פיקח ח"ינ ותו לא ואי בדלא נטריה כלל מאי טעם דר' יעקב:

ולא נטריה כלל. וקאמר רבי יהודה נ"ש החצי מן העלייה והחצי מן גופו דשמעינן לרבי יהודה לקמן דכל תם ונעשה מועד צד תמות במקומה עומדת ומגופו נגבית והאי אע"ג דלית ליה בעלים בני דעה מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו צד תמות:

ורבי יעקב סבר לה כרבי יהודה בחדא. דכל תם ונעשה מועד צד תמות במקומה עומדת לגבות מגופו הלכך הכא פטור מצד תמות דבהך פליג עליה דקסבר אין מעמידין אפוטרופוס לתם כו':

בשלמא לאבי דאמר פליגי שפיר. מוקי לה במועד למתניתא קמייתא דבתם ליכא לאוקמא לאשמועינן דמעמידין אפוטרופוס לתם דאשמועינן ליה במתניתא בתרייתא דאמר אין מעמידין הלכך ע"כ קמייתא נמי במועד ולא נטריה כלל ומשלם ח"ינ דמועדת:

אלא לרבא דאמר לא פליגי. ואית ליה לר' יעקב מעמידין אפוטרופוס לתם: **אדמוקי לה**. לקמייתא במועד לוקמא בתם:

אי לר"י. כלומר אי כר"י סבירא ליה דאמר לקמן תם לא סגי ליה בשמירה פחותה כגון דעבד ליה שמירה פחותה: **אי לר"א בן יעקב**. דאמר תם סגי ליה בשמירה פחותה כגון דלא עבד ליה שמירה כלל ואיצטריך לר' יעקב לאשמועינן דמעמידין אפוטרופוס לתם ולהכי תנא ח"ינ ולא תנא רבי יעקב מחייב סתמא דלא תימא במועד קמיירי וכולה נזקא קאמר אבל בתם אפילו פלגא נזקא נמי לא דאין מעמידין:

תנו רבנן:

"שור חרש שוטה וקטן שנגח,

רבי יעקב:

משלם חצי נזק.

"רבי יעקב" מאי עבידתיה?

אלא אימא: "רבי יעקב אומר: משלם חצי נזק."

במאי עסקינן?

אי בתם - פשיטא, דכולי עקמא נמי חצי נזק הוא דמשלם!
ואי במועד - אי דעבדי ליה שמירה - כלל כלל לא בעי לשלומי!
ואי לא עבדי ליה שמירה - כוליה נזק בעי לשלומי!

אמר רבא:

לעולם במועד,

והכא במאי עסקינן: דעבדי שמירה פחותה,

ולא עבדי ליה שמירה מעולה.

ורבי יעקב סבר לה כרבי יהודה, דאמר: צד תמות במקומה עומדת. וסבר לה כרבי יהודה, דאמר: מועד סגי ליה בשמירה פחותה. וסבר לה כרבנן, דאמרי: מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו.

אמר ליה אב"י:

ולא פליגי?!

והתניא:

"שור של חרש שוטה וקטן שנגח,

רבי יהודה מחייב,

ורבי יעקב אומר:

חצי נזק הוא דמשלם!"

אמר רבא בר עולא:

מה ששמחייב רבי יהודה, פירש רבי יעקב.

ולאב"י, דאמר פליגי, במאי פליגי?

אמר לך:

הכא במאי עסקינן: במועד ולא נטריה כלל.

רבי יעקב סבר לה כרבי יהודה בחדא, ופליג עליה בחדא.

"סבר כרבי יהודה בחדא" - דאילו רבי יהודה סבר: צד תמות במקומה עומדת.

"ופליג עליה בחדא" - דאילו רבי יהודה סבר: מעמידין להן אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, ורבי יעקב סבר: אין מעמידין, ולא משלם אלא פלגא דמועד.

אמר ליה רב אחא בר אב"י לרבינא:

בשלמא לאב"י דאמר פליגי - שפיר,

אלא לרבא דאמר: לא פליגי - אדמוקי לה במועד נוקמא בתם,

מא אי לרבי יהודה דעבד ליה שמירה פחותה ולא עבד ליה שמירה מעולה,

אי לרבי אליעזר בן יעקב דלא עביד ליה שמירה כלל.

דתניא:

"רבי אליעזר בן יעקב אומר:

אחד תם ואחד מועד ששמרון שמירה פחותה - פטורין."

והא קא משמע לן: דמעמידין להן אפוטרופוס לתם לגבות מגופו!

רס"י

א"ל חדא דאית ביה תרתי טעמא. הואיל וס"ל לרבא דלא פליגי ר' יעקב ור"י בכולהו סבירא ליה הכי ולהכי אוקמה רבא במועד ובשמירה פחותה דתשמע מינה דאית ליה לר' יעקב כרבי יהודה דסגי ליה לצד מועדת בשמירה פחותה וצד תמות במקומה עומדת ולדידיה לא סגי ליה בשמירה פחותה ותשמע נמי דמעמידן אפוטרופוס לתם לגבות מגופו: **רשות משנה איכא בינייהו.** בין רבי יעקב לר"י: **הרי הוא בחזקתו.** שהועד בבית אפוטרופוס ומשלמים בעלים נ"ש החצי מגופו וחצי מעלייה ככל תמים שהועדו:

אמר ליה:

הכי קאמר: חדא דאית ביה תרתי טעמא.

רבינא אמר:

רשות משנה איכא בינייהו:

קגון דהנה מועד, ונתפקח החרש, ונשתפה השוטה, והגדיל הקטן.

רבי יהודה סבר: הרי הוא בחזקתו.

ורבי יעקב סבר: רשות משנה.

רס"י

13. מ, א

משלמין מן העלייה. נזק:
 ואין משלמין כופר. היכא
 דהמית את האדם:
 בדניזק שיימינן. בגופו של מת
 ובהכי מכפר מזיק:
 נאמרה שיתה למעלה. לענין
 דמי ולדות כאשר ישית עליו
 בעל האשה:
 ונאמרה שיתה למטה. במועד
 שהמית אם כופר יושת עליו:

תנו רבנן:

"אפוטרופסים:

משלמין מן העלייה,

ואין משלמין כופר."

מאן תנא: כופרא - כפרה,

ותמי לאו בני כפרה נינהו?

אמר רב חסדא:

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה היא,

דתניא:

"ונתן פדיון נפשו"⁹⁸ (שמות כא, ל) -

דמי נזק.

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר:

דמי מזיק."

מאי לאו בהא קמיפלגי:

דרבנן סברי: כופרא ממונא הוא,

ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר: כופרא כפרה.

אמר רב פפא:

לא,

דכולי עלמא: כופרא - כפרה הוא,

והקא בהא קמיפלגי:

רבנן סברי: בדניזק שיימינן.

ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סבר: בדמזיק שיימינן.

מאי טעמא דרבנן?

נאמרה 'שיתה' למטה (שמות כא, ל),

ונאמרה 'שיתה' למעלה⁹⁹ (שמות כא, כב):

מה להלן: בדניזק,

אף כאן: בדניזק.

ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה?

סבר: "ונתן פדיון נפשו" כתיב.

ורבנן?

אין, "פדיון נפשו" כתיב,

מיהו, כי שיימינן בדניזק שיימינן.

⁹⁸ אם כפר יושת עליו ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו

⁹⁹ וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ולדיה ולא יהיה אסון ענוש וענש כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים

14. מ, א

משבח ליה רבא לרב נחמן בדרב אחא בר יעקב דאדם גדול הוא.

אמר ליה רב נחמן:

לכשיבא ליך, הביאהו לידי.

כי אתא לגביה, אמר ליה: בעי מינאי מילתא.

בעא מיניה: שור של שני שותפין - כיצד משלמין כופר?

משלם האי כופר, והאי כופר - כופר אחד אמר רחמנא, ולא שני כופרין!

האי חצי כופר, והאי חצי כופר - כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר!

אדיתיב וקא מעיין בה,

אמר ליה:

תנן:

"חייבי ערכין - ממשכנין אותן."

חייבי חטאות ואשמות - אין ממשכנין אותן" (ערכין כא.).

חייבי כופרין - מאי?

כיון דכפרה הוא - כחטאת ואשם דמי, מחמר חמיר עילויה ולא בעי משכוניה.

או דלמא:

כיון דלחבריה הוא דבעי מיתבא ליה ממונא הוא ולא לגבוה הוא, ולא חמיר עליה - בעי משכוניה.

אי נמי, כיון דהוא לא חטא, וממוניה הוא דאזיק, לא חמיר מילתא עילויה - ובעי משכוניה?

אמר ליה: שבקון,

אסתגר בקמייתא.

רפ"י

כיצד משלמין כופר. דבשלמא נזקין האי פלגא משלם והאי פלגא משלם דאהזיקא דניזק קפיד רחמנא והאי מטי ליה נזק שלם אבל כופרא כפרה דמזיק הוא ותרוייהו כפרה בעו ובחצי כופר לא מיכפר:

ממשכנין אותן. גובר הקדש דכיון דלאו לכפרה אתי משהי ליה:

חייבי חטאות אין ממשכנין אותן. דכיון לכפוריה חטאיה קבעי לה לא משהי ליה:

אסתגר בקמייתא. הוסגרת ונאלמתי בראשונה:

רס"י

15. מ, א-ב

ונמצא מועד. והזיק בבית שואל:
בעלים משלמין ח"נ ושואל חצי נזק. דנטירותא דתם מיהא מקבל עליה ובעלים הואיל ולא הודיעהו משלמין החצי:
הועד בבית שואל. שהזיק בתוך ימי שאילתו ג' פעמים:
והחזירו לבעלים. ואח"כ הזיק בעלים משלמין חצי נזק לקמן מפרש טעמא דקסבר רשות משנה ופרכינן רישא לסיפא:
אריא לא שאילי. נטירותא דאריא לא קבילית עלי דאי תם הוה לא הוה נגח:
שהכיר בו שהוא נגחן. אבל לא ידע שנגח ג' נגיחות הלכך נטירותא [דתם] נגח קביל עליה והוה לוי לנטורי:
מגופו. ולא משלי:
הוה מודינא ומפטרינא. דפלגא נזקא קנסא ומודה בקנס פטור:

תנו רבנן:

"שאלו בחזקת תם, ונמצא מועד:
 בעלים - משלמין חצי נזק,
 ושואל - משלם חצי נזק.

הועד בבית שואל, והחזירו לבעלים:
 בעלים - משלמין חצי נזק,
 ושואל - פטור מכלום."

אמר מר:

"שאלו בחזקת תם ונמצא מועד:
 בעלים - משלמין חצי נזק,
 ושואל - חצי נזק."

ואמאי? לימא ליה: תורא שאילי, אריא לא שאילי!

אמר רב:

הכא במאי עסקינן:
 שהכיר בו שהוא נגחן.

ונימא ליה:

תם שאילי, מועד לא שאילי!

משום דאמר ליה: סוף סוף אי תם הוה פלגא נזקא בעית שלומי,
 השתא נמי זיל שלים פלגא נזקא.

ונימא ליה:

אי תם הוה משתלם מגופו!

משום דאמר ליה: סוף סוף, את לאו תורא בעית שלומי לדידי?

ונימא ליה:

מ, ב אם תם הוה מודינא ומפטרינא!

ואפילו למאן דאמר: פלגא נזקא ממונא,
 נימא ליה: אי תם הוא הוה מעריקנא ליה לאגמא!

אלא,

הכא במאי עסקינן:
 כגון דאקדים בי דינא ותפסיה.

אי הכי, בעלים אמאי משלמים חצי נזק?
 נימא ליה: אתפסתיה לתוראי בידא מאן דלא מצניא לאשתעווי דינא בהדיה!

משום דאמר ליה: אי אהדרתיה ניהלך, לאו מינדך הוה שקלי ליה?!

ונימא ליה: אי אהדרתיה ניהליה, הוה מעריקנא ליה לאגמא!

משום דאמר ליה: סוף סוף, לאו מעלייה הוה משתלמי?!

הניחא היכא דאית ליה נכסי,
 היכא דלית ליה נכסי - מאי איכא למימר?

משום דאמר ליה: כי היכא דמשתעבדנא לדידה, הכי נמי משתעבדנא להאיך מדרבי נתן.
 דתניא:
"רבי נתן אומר:
מנין לנושה בחבירו מנה, וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה, ונותנים לזה?
תלמוד לומר: "ונתן לאשר אשם לו"¹⁰⁰ (במדבר ה, ז)."

רש"י

16. מ, ב

**"הועד בבית שואל והחזירו לבעלים:
בעלים - משלמין חצי נזק,
ושואל - פטור מכלום."**

רישא אין רשות משנה.
בתיובתא מייתי לה אמאי קתני
רישא כשהועד בבית בעלים
והזיק בבית שואל חייב באותה
נגיחה נזק שלם:
תברא. קשיא אהדדי ומי ששנה
זו לא שנה זו:
לאו כל כמינד כו'. לא שלך היה
ולא נזהרת בשמירתו:
רישא נמי רשות משנה. כלומר
חד תנא הוא ולתנא דרישא ס"ל
נמי הך דסיפא דרשות משנה
ורישא משום הכי הרי הוא
בחזקתו שאין כאן שינוי רשות
שכל מקום שהולך שם בעליו
עליו:

**סיפא - רשות משנה.
רישא - רשות אינה משנה!**

**אמר רבי יוחנן:
תברא!
מי ששנה זו לא שנה זו.**

**רבה אמר:
מדרישא רשות אינה משנה,
סיפא נמי רשות אינה משנה.
וסיפא היינו טעמא - משום דאמר ליה:
לאו כל כמינד דמייעדת ליה לתוראי.**

**רב פפא אמר:
מדסיפא: רשות משנה,
רישא נמי - רשות משנה,
ורישא היינו טעמא: משום דכל מקום שהולך - שם בעליו עליו.**

17. מ, ב

רס"י

מהו לגבי מזבח. שגבי נוגח ברצון והמית אדם פשיטא לן דפסול כדלקמן:
מן הבהמה. ממקצת בהמות ולא כולן:
להוציא רובע ונרבע. ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים שלא נסקל דפסול לגבי מזבח:
את הנעבד. שעשאו ע"ז והשתחוה לו:
המוקצה. שיחדו להקריב לע"ז:
הנוגח. שהמית את האדם ע"פ עד אחד או ע"פ בעלים ונפטר מן הסקילה:
אם נאמר רובע למה נאמר נוגח. הרי שניהן שוין בעבירה לענין סקילה במקום עדים:
רובע עשה בו אונס כרצון. דנרבע אונס הוא ונסקל כרובע דכתיב ואת הבהמה תהרוגו:
נוגח לא עשה בו אונס כרצון. דכתיב כי יגח ולא שיגחיהו:
רובע אינו משלם כופר. לקמן מפרש:
לאו לקרבן. דלענין קרבן מיירי:
לא לקטלא. ולהכי קאמר נוגח לא עשה בו אונס כרצון לענין סקילה במקום עדים הלכך אי לא מעטיה קרא לענין קרבן לא נפקא לן מרובע אפילו כי עבד ברצון דלפסול דהא קל הוא מרובע לענין קטלא:
לא עשה. משמע לא עשה בו הכתוב אונס כרצון ומהיכא נפקא ליה דפשיטא ליה:

"שור האצטדין - אינו חייב מיתה".

איבעיא להו:
 מהו לגבי מזבח?

רב אמר: כשר.
 ושמואל אמר: פסול.

"רב אמר: כשר" - אנוס הוא.

"ושמואל אמר: פסול" - הרי נעבד בו עבירה.

מיתבי:

"מן הבהמה" (ויקרא א, ב) ¹⁰¹ - להוציא את הרובע ואת הנרבע.

"מן הקר" - להוציא את הנעבד,

"ומן הצאן" - להוציא את המוקצה,

"ומן הצאן" - להוציא את הנוגח.

אמר רבי שמעון:

אם נאמר: "רובע" למה נאמר: "נוגח",

ואם נאמר: "נוגח" למה נאמר: "רובע"?

מפני שיש רובע שאין בנוגח,

ויש בנוגח שאין ברובע.

רובע - עשה בו אונס כרצון,

נוגח - לא עשה בו אונס כרצון.

נוגח - משלם כופר,

רובע - אינו משלם את הכופר.

לפיכך, הוצרך לומר רובע והוצרך לומר נוגח.

קתני מיהת: "רובע - עשה בו אונס כרצון,

נוגח - לא עשה בו אונס כרצון".

למאי הלכתא?

לאו לקרבן.

לא, לקטלא.

הכי נמי מסתברא,

דאי אמרת לקרבן,

נוגח לא עשה בו אונס כרצון,

לאו אונס דידיה כתיב,

ולאו רצון דידיה כתיב!

אלא לאו לקטלא.

רס"י

בחצר הניזק. דאילו ברה"ר אין חייב ברגל לדברי הכל דכתיב בשדה אחר בפי קמא (דף ג.):
לאבוי משלם כופר. אע"פ שלא נתכוון להזיק דהא אוקי דרבעה ולא קטלה הא קטלה משלם כופר:

18. מ, ב - מא, א

אמר מר:

"נוגח - משלם את הנופר, רובע - אינו משלם את הנופר".

היכי דמי?

אילימא: דרבעה וקטלה - מה לי קטלה בקרנא, מה לי קטלה ברביעה?
 ואלא דרבעה ולא קטלה - האי דלא משלם כופר משום דלא קטלה הוא!

אמר אבוי:

לעולם דרבעה ולא קטלה,
 דאתויה לבי דינא וקטלוה,
 מהו דתימא: **מא, א** ^כמאן דקטלה דמי,
 קא משמע לן.

רבא אמר:

לעולם דרבעה וקטלה,
 ודקא קטילא לך: מה לי קטלה בקרנים מה לי קטלה ברביעה?
 קרן - פונתו להזיק,
 האי - פונתו להנאת עצמו.

במאי פליגי?

ברגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק:
 לאבוי - משלם כופר
 לרבא - לא משלם כופר.

תניא פוותיה דרב:

**"שור האי צטדין - אינו חייב מיתה,
 וכשר לגבי מזבח,
 מפני שהוא במעושה"**.

19. מא, א

רפ"י

מתני'

וזה וזה חייבין מיתה. דבתם נמי כתיב סקל יסקל:
וכן בבו וכן בבת. בן קטן ותינוקת קטנה חייב עליהן סקילה וכופר כגדולים:

גמ'

שאמדוהו לשלשה בני אדם. שרץ אחריהן זה אחר זה וברחו מפניו ואמדו שאם לא ברחו היה הורגן:
שסיכן ג' בני אדם. לפיכך לא נסקל בשנים הראשונים וכשנגח שלישי מתו כולם הלכך משלם עליו כופר:

הוי מועד לאדם. בתמיה:
אטרפה. לא קטלינן ליה דגברא קטילא קטיל:
הוי מועד לשלם. בתמיה:
דקטל וערק לאגמא. לאחר שהעידו בו ברח:

שהוזמו זוממי זוממין. כשנגח ב' נגיחות ראשונות והעידו בו ב' כיתות עדים באו כת אחת והזימום ופטרורו וכשנגח נגיחה שלישית והעידו בו באתה כת המזמת להזימן והוזמה אותה הכת אף על הזמות ראשונות ונמצא השור מועד ומשלם כופר על השלישית:

הניחא אי ליעודי תורא בעינן. ג' ימים דכתיבי בקרא:
שפיר. הרי נגח שלש נגיחות בג' ימים ואעי'ג שלא נתקיימה העדאתו אלא בכת אחת לא איכפת לן:

אלא אי ליעודי גברא בעינן. שלשה ימים:
אמר לא הוה ידענא. ב' נגיחות הראשונות דאינטריה שהמזימין הטעוני:

גביה הוה קאי. שהמזימין העידו דגביה הוה קאי וראה בנגיחותיו:

רבינא אמר. משכחת לה דלא נסקל בשתיים הראשונות כגון שהעדים המעידים עליו אין מכירין את השור ובג' הוכר:

משנה

שור שנגח את האדם ומת:
 מועד - משלם כופר,
 ותם - פטור מן הכופר.
וזה וזה - חייבין מיתה.
וכן בבו.
וכן בבת.

נגח עבד או אמה - נותן שלשים סלעים,
בין שהוא יפה מאה מנה, ובין שאינו יפה אלא דינר אחד.

גמרא

וכי מאחר דמתם קטלינן ליה,
 מועד - היכי משכחת לה?

אמר רבה:

הכא במאי עסקינן: כגון שאמדוהו לשלשה בני אדם.

רב אשי אמר:

אומדנא לאו כלום הוא.
אלא הכא במאי עסקינן: כגון שסיכן לשלשה בני אדם.

רב זביד אמר:

כגון שהרג שלשה בהמות.

ומועד לבהמה הוי מועד לאדם?!

אלא אמר רב שימי:

כגון שהרג שלשה גוים.

ומועד לגוים הוי מועד לישראל?!

אלא אמר רבי שמעון בן לקיש:

כגון שהרג שלשה בני אדם טרפה,

ומועד לטרפה הוי מועד לשלם?!

אלא אמר רב פפא:

דקטל וערק לאגמא,

דקטל וערק לאגמא.

רב אחא בריה דרב איקא אמר:

כגון שהוזמו זוממי זוממין.

הניחא אי ליעודי תורא בעינן - שפיר.

אלא אי ליעודי גברא בעינן - מימר אמר ליה: לא הוה ידענא!

כגון דאמר: כל אימת דקטיל תוריה, גביה הוה קאי.

רבינא אמר:

במכירין - את בעל השור,

רפ"י

מאי הוה ליה. לבעלים למיעבד
ואמאי מחייבת ליה כופר:

ואין מכירין - את השור.

מאי הוה ליה למעבד?

משום דאמרי ליה: תורא נגחנא אית לך בבקרד,
איבעי לך נטורי כולי בקרד.

20. מא, א-ב

רס"י

לאחר שנגמר דינו. דהכי משמע קרא משבא שור לידי סקילה יסקל ושוב לא יאכל את בשרו: **להיכא דסקליה מסקל**. ואתא לא יאכל לאוסרו בהנאה וכדרבי אבהו ונקי מבעיא ליה לדרשה אחרייתי לחצי כופר ולדמי ולדות כדלקמן. כדרך שפרט לך בנבילה. שכתב לך בה לא תאכלו והוצרך הכתוב לפרש לך בה היתר הנאה לגר אשר בשעריך וגוי אלמא לא תאכלו איסור הנאה הוי משמע:

ה"מ. דמפיק קרא לאיסור הנאה בלשון אכילה: **היכא דנפיק לן אכילה והנאה מלא יאכל**. אגב דמורי לן נמי אאכילה מפיק ליה בלשון אכילה:

אבל הכא דאכילה נפקא לן מסקול יסקל. אי להנאה גרידתא אתא לכתוב לא יהנה: **אי נמי**. אפילו לדידך לכתוב לא יאכל ותו לא:

את בשרו למה לי. אלא לאו לאשמועינן אע"ג דעבדיה כעין בשר שחוטה בהכשר אסור באכילה ובהנאה דהשתא אצטריך ליה לקרא לאפוקי בלשון אכילה:

אימא ה"מ. דאסור אם שחטו: **היכא דבדק צור**. דהיינו כעין סקילה (בא) באבנים:

אטו סכין כתיבא באורייתא. שתהא שחיטתו חשיבא להתיר יותר משחיטת צור:

והשתא דנפקא ליה אכילה והנאה מלא יאכל. כרבי אבהו להיכא דשחטיה וכ"ש להיכא דסקליה בעל השור נקי למה לי:

"וזה וזה חייבין מיתה,

וכו בבו.

וכו בבב".

תנו רבנן:

"ממשמע שנגמר **"סקל יסקל השור"**¹⁰² (שמות כא, כח) - איני יודע שנגבילה היא,

ונבילה אסורה באכילה?

מה תלמוד לומר "לא יאכל את בשרו"?

מגיד לך הכתוב שאם שחטו לאחר שנגמר דינו - אסור באכילה.

אין לי אלא באכילה, בהנאה מניין?

תלמוד לומר: "ובעל השור נקי".

מאי משמע?

שמעון בן זומא אומר:

באדם שאומר לחבירו: "יצא איש פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום".

וממאי ד"לא יאכל את בשרו" להיכא דשחטו אחר שנגמר דינו שאסור באכילה?

אימא דהיכא דשחטו לאחר שנגמר דינו, שרי באכילה הוא,

והאי "לא יאכל את בשרו" להיכא דסקליה מסקל.

דאסור בהנאה הוא, כדרבי אבהו,

דאמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר:

כל מקום שנגמר: "לא יאכל", "לא תאכל", "לא תאכלו" -

אחד איסור אכילה, ואחד איסור הנאה, במשמע,

עד שפרט לך הכתוב, כדרך שפרט לך בנבילה:

לגר - בנתינה,

ולגוי - במכירה!

אמרי: הני מילי היכא דנפיק ליה איסור אכילה ואיסור הנאה מקרא מ"לא יאכל",

אבל הכא דאיסור אכילה מ"סקל יסקל" נפקא,

אי סלקא דעתך האי "לא יאכל את בשרו" איסור הנאה הוא,

נכתוב רחמנא - "לא יהנה".

אי נמי, "לא יאכל",

"את בשרו" למה לי?

דאף על גב דעבדיה כעין בשר, דשחטיה - אסור.

מתקיף לה מר זוטרא:

אימא הני מילי:

היכא דבדק צור ושחט בו, דעבדיה כעין סקילה,

אבל היכא דשחטיה בסכין - לא!

אמרי: אטו סכין כתיבא באורייתא!?

והתנן:

"השוחט במגל יד בצור ובקנה, שחיטתו בשירה" (חולין טו).

והשתא דנפקא ליה איסור אכילה ואיסור הנאה מ"לא יאכל את בשרו" (שמות כא, כח),

"בעל השור נקי" (שמות כא, כח) למה לי?

להנאת עורו.

¹⁰² וכי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי

רס"י

היכא דבדק צור. דהיינו כעין סקילה (בא) באבנים:
 אטו סכין כתיבא באורייתא. שתהא שחיטתו חשיבא להתיר יותר משחיטת צור:
 והשתא דנפקא ליה אכילה והנאה מלא יאכל. כרבי אבהו להיכא דשחטיה וכ"ש להיכא דסקליה בעל השור נקי למה לי:
 את לא דריש. כדתניא דפירש מהן נחמיה:
 אתין וגמין. ריבויין:
 שהגיע לאת ה' אלהיך תירא. לא ידע מה לרבות:

דסקלקא דעתך אמינא: בשורו הוא דאסור בהנאה,
 אבל עורו נשתרי בהנאה,
 קמשמע לן: "בעל השור נקי".

ולתנה תנאי דמפקי ליה להאי "בעל השור נקי" לדרשה אחרת, ¹⁰³ כדבעינן למימר קמן: הנאת עורו מנא להו?

נפקא להו: מ"את בשורו" - את הטפל לבשורו,
 מאי ניהו?
 עורו.

והאי תנא "את" לא דריש.
 כדתניא:

"שמעון העמסוני, ואמרי לה נחמיה העמסוני,
 היה דורש כל 'אתין' שבתורה,

בין שהגיע ל"את ה' אלהיך תירא" ¹⁰⁴ (דברים ו, יג) פירש.

אמרו לו תלמידיו: רבי, כל 'אתין' שדרשת מה תהא עליהו?
 אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך קבלתי שכר על הפרישה.
 עד שבא רבי עקיבא ולימד:

"את ה' אלהיך תירא" - לרבות תלמידי חכמים."

¹⁰³ בדפוס וילנא שלושת מילים אלו בסוגרים מרובעות, והן בגירסת הכתבי יד.

¹⁰⁴ את ה' אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע

21. מא, ב - מב, א

רס"י

נקי מחצי כופר. דלא תימא כשהמית משלם חצי כופר כי היכי דבנוקין ח"י:

אמר לו רבי עקיבא. פשיטא דפטור והלא אם חייב היה אין תשלומיו אלא מגופו וזה שנסקל ממה משלם יאמרו לו בעלים הביאהו לבי"ד וישלמו לך הימנו:

אין דיני. אין מדרשי זה שאני דורש אלא כשהמית על פי עד אחד שאינו נסקל אבל ממונא אימא לשלם להכי אצטריך קרא:

מודה בקנס. פטור וכי היכי דמפטר מקטלא מפטר נמי מכופר ולמה לי קרא והוא הדין דהוה מצוי למפרך אעד אחד פשיטא דפטור:

קסבר כופרא כפרה. לפיכך אי לא מעטיה הוה אמינא ליחייב בין בעד אחד בין ע"פ עצמו כי היכי דתיהוי ליה כפרה:

אלא במתכוון להרוג כו'. דפטור מסקילה כדתנן במתניי (לקמן דף מד.):

מתכוון אמר ליה ברישא. דראיה גדולה היא דלהאי ודאי אצטריך קרא אבל המית על פי עד אחד כו' ראיה קטנה היא דאיכא לאותוביה מודה בקנס פטור ובעד אחד נמי איכא למימר פשיטא דלא מחייב דהא תרי בעינן לאפוקי ממונא ואפילו גבי מועד נמי פטור:

משכח רברבי. ברישא שקיל להו וכי הדר משכח זוטרי שקיל הכא נמי אע"ג דראייה גדולה אמר ליה ברישא כי הדר משכח ראייה זוטרתני אמרה ניהליה:

משכח זוטרי. ברישא שקיל להו סבר דלמא לא משכח אחריני וכי הדר משכח רברבי ולית ליה מנא כולי האי דליחזקינהו לכולהו שדי זוטרי ושקיל רברבי הי"נ המית אמר ליה ברישא דאכתי לא הוה ידע ליה מילתא דעדיפא מיניה כי הדר משכח הך הדר ביה מקמייתא:

תנו רבנן:

"**ובעל השור נקי**"¹⁰⁵ (שמות כא, כח) -

רבי אליעזר אומר:

נקי מחצי כופר.

אמר לו רבי עקיבא:

והלא הוא עצמו אין משתלם אלא מגופו,

"הביאהו לבית דין וישלם לך!"

אמר לו רבי אליעזר:

כך אני בעיניך, שדיני, בזה שחייב מיתה?

אין דיני אלא כשהמית את האדם על פי עד אחד,

או על פי בעלים."

על פי בעלים, מודה בקנס הוא!

קסבר: כופרא - כפרה.

תניא אידך:

"אמר לו רבי אליעזר:

עקיבא, כך אני בעיניך, שדיני בזה שחייב מיתה?

אין דיני אלא במתכוון: להרוג את הבהמה והרג את האדם,

לגוי והרג ישראל,

לנפלים והרג בו קיימא."

הי אמר ליה ברישא?

רב כהנא משמיה דרבא אומר:

"מתכוון" אמר ליה ברישא.

רב טביומי משמיה דרבא אומר:

"המית" אמר ליה ברישא.

"רב כהנא משמיה דרבא אומר: "מתכוון" אמר ליה ברישא" -

משל לציד ששולה דגים מן הים,

משכח רברבי - שקיל,

זוטרי - שקיל.

מב, א

"רב טביומי משמיה דרבא אומר: "המית" אמר ליה ברישא" -

משל לציד ששולה דגים מן הים,

משכח זוטרי - שקיל,

משכח רברבי - שדי זוטרי ושקיל רברבי.

22. מב, א

רפ"י

מדמי ולדות. נגח את האשה ויצאו ילדיה:
כי ינצו אנשים. ונגפו אשה הרה ולא שוורים:
אף שוורים. דפטר להו קרא מועדים הוא דפטר אבל תמין ליחיבו:
כתב רחמנא ובעל השור נקי. למימר דלא דרשינן אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים אלא תם פטור ומועד חייב:
גבי בושת נמי. דקיימא לן (לקמן דף פז.). שורו שבייש פטור ונפקא לן מכי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו וקרבה אשת וגוי וקצותה את כפה ממון דהיינו בושת נימא הכי כו':
וכ"ת ה"נ. דלרבי יוסי הגלילי משלם מועד ממון בושת:
אלא אביי ורבא דאמרי **תרוייהו.** להכי אצטריך דאי מדר"ע הוה אמינא אנשים ולא שוורים הכי מידרש אנשים הוא דכי יש אסון באשה לא יענשו בדמי ולדות דקם ליה בדרבה מיניה אבל שוורים אפילו יש אסון יענשו בדמי ולדות דליכא בה חיוב מיתה כתב רחמנא כו':
אטו באסון תליא מילתא **בכוונה תליא מילתא.** ואפילו יש אסון באשה יענשו אם נתכוין לחבירו דסבירא ליה לרב אדא כר' שמעון דאמר במס' סנהדרין באלו הן הנשרפין (דף עט.) נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה וחייב ממון ולית ליה דתנא דבי חזקיה דאמר לא חלקת בו בין מתכוין לשאין מתכוין לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון ולא יהיה אסון דקרא בחבירו קדריש ליה אם אין אסון בחבירו אפילו יש אסון באשה יענשו וכיון דאנשים אהיכא דיש אסון נמי יענשו אשתכח דאמעית שוורים בין ביש אסון בין בשאין אסון ובעל השור נקי למה לי:

תניא אידך:

"**ובעל השור נקי**" (שמות כא, כח) -

רבי יוסי הגלילי אומר:

נקי מדמי ולדות.

אמר לו רבי עקיבא:

הרי הוא אומר: "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה"¹⁰⁶ (שמות כא, כב),

"אנשים" - ולא שוורים.

שפיר קאמר רבי עקיבא!

אמר רב עולא בריה דרב אידי:

איצטריך.

סלקא דעתך אמינא: "**אנשים**" - **ולא שוורים**" הדומין לאנשים,

מה אנשים מועדין - אף שוורים מועדין,

הא תם - מיחייב,

כתב רחמנא: "**בעל השור נקי**" - דפטור.

אמר רבא:

יציא בארעא וגירא בשמי שמא?!

אלא אמר רבא:

איצטריך,

סלקא דעתך אמינא: "**אנשים**" - **ולא שוורים**" - הדומין לאנשים,

מה אנשים מועדין - אף שוורים מועדין,

וקל וחומר לתמין דפטירי,

הדר כתב רחמנא: "**בעל השור נקי**" - תם - פטור, ומועד - חייב.

אמר ליה אביי:

אלא מעתה, גבי בושת נמי נימא הכי: "אנשים" - ולא שוורים - הדומין לאנשים,

מה אנשים מועדין - אף שוורים מועדין,

וקל וחומר תמין דפטירי,

הדר כתב רחמנא: "**בעל השור נקי**" - תם - פטור, ומועד - חייב!

וכי תימא:

הכי נמי,

אי הכי, ליתני: "בעל השור נקי", רבי יוסי הגלילי אומר: פטור מדמי ולדות ומבושת!"

אלא, אביי ורבא דאמרי תרוייהו:

"אנשים" - אין אסון באשה, יענשו.

יש אסון באשה - לא יענשו,

"ולא שוורים" - דאף על גב דיש אסון יענשו.

הדר כתב רחמנא: "**בעל השור נקי**", דפטור.

מתקיף לה רב אדא בר אהבה:

אטו באסון תליא מילתא?!

בכוונה תליא מילתא!

אלא אמר רב אדא בר אהבה,

¹⁰⁶ וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענשו יענשו פאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים

אנשים כי נתכוננו זה לזה, אף על גב שיש אסון באשה יענשו,
כי נתכוננו לאשה עצמה - לא יענשו.
ולא שוורים, דאפילו נתכוננו לאשה עצמה יענשו.
כתב רחמנא "בעל השור נקי" דפטירי.

וכן, כי אתא רב חגי מדרומא, אתא ואיתי מתניתא בידיה כותיה דרב אדא בר אהבה.

23. מב, א-ב

רפ"י

ונימא ר"ע לנפשיה. כדאקשי ליה לרי אליעזר לעיל: כשקדם בעליו ושחטו. קודם שנגמר דינו אצטריך ליה קרא למפטריה: אי הכי. אמאי מותיב ר"ע לרבי אליעזר לעיל הביאהו לבי"ד ולא אסיק אדעתיה דמצי לשנויי ליה כשקדם ושחטו אי לית ליה טעמא אחרינא: אמר לך. ר' אליעזר שקדם ושחטו לא אצטריך קרא דהתם כי הרגו שלא בכוונה אצטריך למפטריה מכופר: דשור לאו בר קטלא הוא כלל. ואי לא מיעטיה הוה אמינא עיקר חיובו כופר הוא: אבל הכא. דשור בר קטלא הוא תחילת דינו נפטר מממון ולא חלה עליו תשלומין דאיכא למימר הביאהו לבי"ד הלכך כי קדים ושחטו נמי בלא קרא מיפטר ולא צריך קרא: לר"ע נמי ודאי הכי הוא. קושיא היא: נשלם דמי עבד מעלייה. ואע"ג דמקטיל דהא לגבי חבלת אדם אין תורת תם עליו ואינו נפטר בטענת הביאהו לבי"ד כתב רחמנא נקי: והא תבריה רבי עקיבא לגזיזיה. דאשמעינן בהדיא דאין משתלם אלא מגופו ואכתי איכא למימר הביאהו לבי"ד: הואיל ומחמירני בעבד. לגבי מועד:

תניא אידך:

"בעל השור נקי"

רבי עקיבא אומר:

נקי מדמי עבד."

מב, ב

ונימא רבי עקיבא לנפשיה!

והלא עצמו אין משתלם אלא מגופו,

הביאהו לבית דין וישלם לך!

אמר רב שמואל בר רב יצחק:

כשקדם בעליו ושחטו,

מהו דתימא: לישתלם מיניה,

קא משמע לן: הואיל ובר קטלא הוא, אף על גב דשחטיה לא לישתלם מיניה.

אי הכי,

לרבי אליעזר נמי כשקדם ושחטו!

הכי נמי,

וסבר: דלמא אית ליה טעמא אחרינא דעדיף מהאי ונימא ליה.

ורבי אליעזר נמי לישני ליה שקדם ושחטו!

אמר לך:

התם הוא דנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם,

דשור לאו בר קטלא הוא כלל.

דסקלא דעתך אמינא: נחייב,

אצטריך קרא למעוטי.

אבל הכא דמעיקרא בר קטלא הוה לא צריך קרא אף על גב דשחטיה.

ולרבי עקיבא נמי, ודאי הכי הוה!

אלא אמר רב אסי:

האי מילתא מפי דגברא רבה שמיע לי,

ומנו? רבי יוסי ברבי חנינא.

סלקא דעתך אמינא: הואיל ואמר רבי עקיבא: "אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם" (לג.),

משתלם נמי [דמי עבד¹⁰⁷] מעליה,

כתב רחמנא "בעל השור נקי".

אמר ליה רבי זירא לרב אסי:

והא תבריה רבי עקיבא לגזיזיה,

דתניא:

"רבי עקיבא אומר:

יכול ישלם מן העלייה?

תלמוד לומר: "כמשפט הזה יעשה לו"¹⁰⁸ (שמות כא, לא) - מגופו משלם, ואינו משלם מן העלייה!"

אמר רבא:

אצטריך,

סלקא דעתך אמינא: הואיל ומחמירני בעבד יותר מן חורין, שכן חורין יפה סלע נותן סלע,

¹⁰⁷ מילים אלו אינן מופיעות בכתבי יד והוספו במהדורת הדפוס על פי המהרש"ל.

¹⁰⁸ או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו

רס"י

חלקת בו בין תם למועד. דמועד
משלם כופר ותם פטור:
שאינו נותן אלא שלשים. אפילו
שוה ק' מנה:

שְׁלֹשִׁים נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים,
וְעֶבֶד, יִפֶּה סֵלַע נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים.
מִשְׁתַּלֵּם נְמִי דְמֵי עֶבֶד מִן הָעֲלִיָּה,
כְּתֹב רַחֲמָנָא: **"וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי"**.

תניא כותיה דרבא:

"בעל השור נקי" -

רבי עקיבא אומר:

נקי מדמי עבד.

והלא דין הוא, הואיל וחיוב בעבד, וחיוב בכן חורין,

מה כשחיוב בכן חורין חלקת בו בין תם למועד,

אף כשחיוב בעבד נחלק בו בין תם למועד.

ועוד,

קל וחומר: ומה בן חורין שנותן כל שוויו חלקת בו בין תם למועד,

עבד שאינו נותן אלא שלשים, אינו דין שנחלוק בו בין תם למועד?

לא!

מחמירני בעבד יותר מבן חורין,

שכן חורין: יפה סלע - נותן סלע,

שלשים - נותן שלשים,

ועבד יפה סלע - נותן שלשים,

יכול יהא חייב?

תלמוד לומר: **"בעל השור נקי"** - נקי מדמי עבד.

רפ"י

24. מב, ב - מג, א

והמית איש וגו'. במועד כתיב:
 נזקיה ליורשיה. ולא לבעלה:
 [יורש אותה]. ונתתם את נחלתו
 לשארו הקרוב אליו וגו' שארו זו
 אשתו והא ליכא למימר דלדידה
 ניתב ירושה דידיה דהא
 ממשפחתו כתיב אלא הי"ק
 ונתתם את נחלתו לקרוב אליו
 ממשפחתו ושארן שהיא אשתו
 הוא יורש אותה:
 לא אמר ר"ע. נזקיה ליורשיה:
 אלא. בכופר הואיל ואין
 משתלם אלא לאחר מיתתה.
 הלכך לא זכתה בו מחיים:
 והוה ליה ראוי. ולא מוחזק
 וקיימא לן ביש נוחלין (בי"ב דף
 קיג.) דאין הבעל יורש את אשתו
 בראוי לבוא לאחר מיתתה
 כבמוחזק לה מחיים:
 מאי טעמא. אין כופר משתלם
 אלא לאחר מיתה אע"ג דכתיב
 והמית נימא דכיון שאמדוהו
 למיתה לישתלם מחיים:
 [והמית כו']. שור אינו בסקילה
 עד שימות הניזק דכתיב והמית
 איש והשור יסקל:
 ודמי ולדות לבעל. התורה זכתה
 לו כדכתיב בעל האשה (שמות
 כא):
 אין האשה נותנת ליורשיה. נזק
 וצער:
 היתה שפחה ונשתחררה כו'.
 כלומר היתה משוחררת
 מעוברת ממשוחרר:
 או גיורת. מעוברת מגר ומתו
 שניהם פטור מן הכל שהוא
 קודם הואיל ואין לה יורשין כל
 הקודם בשלה זכה וזה שישנו
 בידו קודם לכל אדם אבל
 ישראלית מעוברת מישראל
 אפילו אין להם בנים יש לה
 יורשין לירש חלקה ויש לו
 יורשין לירש חלקו ודוקא
 נשתחררה קודם חבלה אבל
 היתה שפחה כשחבל בה חייב
 בכל אפילו בדמי ולדות ויתן
 לאדוניה דדמי ולדות שפחה
 אינם אלא לבעלים שלה
 כדאמרינן לקמן בשור שנגח את
 הפרה (דף מט.) דאמר ליה
 חמרתא מעברתא אזקת מינאי:
 בגרושה. עסקינן ומשי"ה נותן
 ליורשיה שגירשה אחר החבלה:

תנו רבנן

"והמית איש או אשה"¹⁰⁹ (שמות כא, ט),

אמר רבי עקיבא:

וכי מה בא זה ללמדנו?

אם לחייב על האשה באיש - הרי כבר נאמר: "כי יגח שור את איש או את אשה" (שמות כא, כח)

אלא להקיש אשה לאיש:

מה איש - נזקיו ליורשיו,

אף אשה - נזקיה ליורשיה".

וסבר רבי עקיבא: לא ירית לה בעל?!

והתניא:

"וירש אתה"¹¹⁰ (במדבר כו, יא) - מפאן שהבעל יורש את אשתו,

דברי רבי עקיבא!"

אמר ריש לקיש:

לא אמר אלא בכופר,

הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתה,

והוה ליה 'ראוי',

ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק.

מאי טעמא?

אמר קרא: "והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת.

אם פגר יושבת עליו"¹¹¹ (שמות כא, ל-).

ובנזקין לא אמר רבי עקיבא?!

והתניא:

"הבה את האשה ויצאו ילדיה,

נותן נזק וצער - לאשה,

ודמי ולדות - לבעל.

אין הבעל - נותן ליורשיו,

אין האשה - נותן¹¹² ליורשיה.

היתה:

שפחה ונשתחררה,

או גיורת - זכה!"

מג, א

אמר רבה:

בגרושה.

וכן אמר רב נחמן:

בגרושה.

אמרי: גרושה - נמי תיפלוג בדמי ולדות!

¹⁰⁹ ואם שור נגח הוא מתמל שלשים והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת

¹¹⁰ ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אתה והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צוה ה' את משה

¹¹¹ מט ואם שור נגח הוא מתמל שלשים והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת.

ל אם פגר יושבת עליו ונתן פדיו נפשו ככל אשר יושבת עליו

¹¹² תיקון גירסה על פי מסורת הש"ס, וכך זה בכתבי יד.

רַש"י

בעל האשה. אבועל הקפיד: **ונוקמה לרבה כו'.** למה להו לרבה ולר"י לאוקמה בגרושה לוקמה מר כדאית ליה ומר כדאית ליה ביש נוחלין נוקמה לרבה כגון שגבו ב"ד מעות מן המזיק לשלם נזק וצער ואע"פ שנתחייב לה מחיים לא עדיף ממלוה בשטר:

דאמר רבה גבו. יורשין קרקע במלוה שהלוה אביהם יש לו לבכור פי שנים דהוה ליה כמוחזק דהאי קרקע אשתעבד ליה לאבוהון:

גבו מעות אין לו. פי שנים דלאו הני מעות הניח אביהן והוי ראוי:

ור"י אמר גבו מעות יש לו. דכמוחזק דמי שהרי מעות הלוה אביהם ומעות נטלו:

גבו קרקע אין לו. דקרקע לא הניח אביהם והוי ראוי והכא נמי לוקמא ר"י כגון שגבו קרקע דהוי ראוי:

אמרי. הני מילי דאפלוג רבה ור"י ביש נוחלין:

אליבא דבני מערבא. דשלחו בכור נוטל פי שנים במלוה ולא ברבית ואוקימנא אליבא דרבנן דפליגי עליה דרבי דאמרי אין בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן דאי רבי אפילו ברבית נמי שקיל פי שנים דשבחא דממילא הוא ופרשוה רבה ור"י להא דבני מערבא דאמרי לרבנן בכור נוטל פי שנים במלוה מר בגבו מעות ומר בגבו קרקע:

וכי אמרי הכא. בגרושה ולא מוקמינן לה בהכי:

כרבי. דאמר בכור נוטל פי שנים בשבח דכמוחזק דמי וכ"ש במלוה דכמאן דגביא דמי לא שנא גבו קרקע ולא שנא גבו מעות הלכך אי לאו דגירשה שקיל דבעל כבכור ומיהו בכופר אפילו רבי מודה דראוי הוא דהואיל ואין בו שום חיוב מחיים לא הוי כשבחא דממילא:

ה"ג. ה"מ לבני מערבא אליבא דרבנן כי קאמר הכא כרבי:

אמר רב פפא:

התורה, זכתה דמי ולדות לבעל, אפילו בא עליה בזנות.

מאי טעמא?

אמר קרא: "פאשר ישית עליו בעל האשה"¹¹³ (שמות כא, כב).

ונוקמה לרבה כגון שגבו מעות, ולרב נחמון כגון שגבו קרקע!

דאמר רבה:

גבו קרקע - יש לו,

גבו מעות - אין לו.

ורב נחמון אמר:

גבו מעות - יש לו,

גבו קרקע - אין לו!

אמרי: הני מילי לבני מערבא אליבא דרבנן, כי קאמרי הכא כרבי.

25. מג, א-ב

רס"י

שור שלא בכוונה פטור מסקילה. כדתנן במתנין (לקמן דף מד.) נתכוון להרוג את הבהמה כו' וילפינן לה בגמרא כמיתת בעלים כך מיתת השור:

אין השור בסקילה אין הבעלים משלמין כופר. ור"א דאמר לעיל (דף מא:) אין דיני אלא במתכוין להרוג כו' פליגי עליה דמדאיצטריך קרא למפטריה בתם שלא בכוונה מכלל דמועד שלא בכוונה (בר כופר הוא ועוד מתניתין בהדיא תנא לקמן דפליגי עליה דקתני מועד שלא בכוונה) פטור ממיתה וחייב בכופר ורבה אקרא סמיך ומוקמינן למתני' דלקמן כוותיה דהאי דקתני מתני' פטור מכופר ומסקילה קאמר:

או שורו של פלוני. במועד אוקימנא בפירקא קמא קתני מיהת המית שורי את פלוני משלם ע"פ עצמו: **מאי לאו כופר.** ואע"ג דאין השור בסקילה שהרי הודה ואמרו כמיתת בעלים כך מיתת השור ואדם בהודאתו אינו נהרג:

לא דמים. הא דקתני משלם לאו בתורת כופר דניבעי כפרה דאפילו לא משלם נמי כגון אי לית ליה נכסי לאו בכלל עונש הוא דאין כופר בלא סקילה דשור אבל היכא דאית ליה נכסי ע"כ משלם דמים דלא גרעה מיתה מנוזקין דאילו אזקיה אע"ג דאינו בסקילה בעי לשלומי ליה פחת דמיו הי"נ משלם דמיו ליורשיו:

אינו משלם ע"פ עצמו. דשלשים של עבד קנס הן: **ואי דמים.** כלומר ואי ס"ד יש תורת נזקין להיכא דקטליה וע"כ כי היכי דבן חורין במקום שאין כופר משלם דמיו עבד נמי במקום שאין קנס משלם דמיו ואמאי קתני דלא:

שנוייה דחיקא. בתרי טעמא: **מיהו בן חורין.** דאשכחן ביה כופר ע"פ עצמו:

והיכי דמי כגון דאתו סהדי כו'. דהכא ודאי משלם כופר דכופרא כפרה ולא קנסא דליפטר משום הודאת עצמו והיכא דליכא עדים כלל הוא דפטורא מכופר משום גזירת הכתוב דאין השור בסקילה והכא הרי השור בסקילה בהעדאת העדים דאי נמי תם הוי בר סקילה הוא הלכך היכא דליכא עדים כלל דאינו בר כופר משלם דמים אבל עבד דלא משכחת ביה קנס ע"פ עצמו דאי נמי אתו סהדי ואמרי קטל עבד ולא ידעינן אי תם אי מועד ואמר מריה מועד הוא דפטור מקנס אע"ג דהשור בסקילה ואפילו תם כדאמרינן לקמן כל שחייב מיתה בבן חורין חייב בעבד מיהו מודה בקנס פטור הלכך כי ליכא עדים כלל אפילו דמים לא משלם:

אלא לאו דמים. וקתני כל שחייב בבן חורין חייב בעבד וכיון דאמרת בן חורין ע"פ עצמו משלם דמים אמאי קתני לגבי עבד אינו משלם ע"פ עצמו:

אמר רבי שמעון בן לקיש:

שור שהמית את העבד שלא בכוונה - פטור משלשים שקלים, שנאמר: **"כסף שלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל"**¹¹⁴ (שמות כא, לב), כל זמן שהשור בסקילה - הבעלים משלמין שלשים שקלים, אין השור בסקילה - אין הבעלים משלמין שלשים שקלים.

אמר רבה:

שור שהמית בן חורין שלא בכוונה - פטור מכופר, שנאמר: **"השור יסקל וגם בעליו יומת. אם כפר יושת עליו"**¹¹⁵ (שמות כא, כט-ל). כל זמן שהשור בסקילה - בעלים משלמין כופר, אין השור בסקילה - אין בעלים משלמין כופר.

איתיביה אביי:

"המית שוריו את: פלוני"

או: "שורו של פלוני" - הרי זה משלם על פי עצמו.

מאי לאו כופר.

לא, דמים.

אי דמים - אימא סיפא: **"המית שוריו את עבדו של פלוני" - אינו משלם על פי עצמו,** ואי דמים - אמאי לא?

אמר ליה:

יכילנא לשנויי לך: רישא - דמים,

וסיפא - קנס,

מיהו שנוייה דחיקא לא משנינא לך.

אידי ואידי דמים.

מיהו: בן חורין דמשלם כופר על פי עצמו,

והיכי דמי?

דאי אתו סהדי ואסהידו ביה דקטל, ולא ידעי אי תם הוה אי מועד הוה, ואמר מריה דמועד הוא, דמשלם כופר על פי עצמו.

היכא דליכא עדים - משלם דמים.

גבי עבד שאינו משלם קנס על פי עצמו,

והיכי דמי?

דאי אתו עדים ואסהידו ביה דקטל,

ולא ידעי אי תם הוה אי מועד הוה,

ואמר מריה מועד הוא - לא משתלם קנס על פי עצמו.

היכא דליכא עדים - לא משלם דמים.

מתלב רב שמואל בר רב יצחק:

"כל שחייב בבן חורין - חייב בעבד,

בין בכופר בין במיתה."

"כופר" בעבד מי איכא!?

אלא לאו דמים!

איכא דאמרי:

הוא, מותיב לה והוא מפרק לה.

¹¹⁴ אם עבד יגח השור או אמה כסף שלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל

¹¹⁵ כש ואם שור נגח הוא מתמל שלשים והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת.

ל אם כפר יושת עליו ונתן פדיו נפשו ככל אשר יושת עליו

רפ"י

הכי קאמר כל שחייב נו'. הכי פירושא דברייתא דקתני כל לאו במודה מפי עצמו קאי אלא בהעדאת עדים כסתם כל באי לבי"ד והעדאת עדים ליכא מידי דמחייבת בבן חורין דלא מיחייב בעבד והכי קאמר כל שחייב בבן חורין בכוונה ע"פ עדים כופר כלומר כל שחייב בבן חורין כופר כגון בכוונה וע"פ עדים חייב נמי בעבד בכוונה ע"פ עדים קנס שלשים דהא השור בסקילה וכל שחייב בבן חורין דמים והכי דמי כגון שלא בכוונה ע"פ עדים חייב נמי בעבד דמים אבל ע"פ עצמו אע"ג דבבן חורין משלם דמים בעבד פטור כדאמרן הואיל ומצינו חילוק בע"פ עצמו בין כופר דבן חורין לקנס דעבד אבל בעדים שלא בכוונה לא אשכחן חומרא בכופר מבקנס דהכא והכא פטור הלכך לגבי דמים תרוייהו כי הדדי נינהו: **אי הכי.** דשורו שלא בכוונה ע"פ עדים דליתיה בתורת כופר משלם דמים כיון שיש דמים למיתת אדם במקום שאין כופר וקנס אשו נמי דליתיה בתורת כופר לשלם דמים שלא בכוונה דהא ישנה בתורת נזקין ומיהו בכוונה פשיטא לן דפטור דקם ליה בדבריה מיניה: **היה גדי כפות לו.** לגדיש: **חייב.** אנדי ואגדיש ופטור על העבד דהיה לו לברוח: **עבד כפות לו וגדי סמוך לו.** ונשרפו עמו פטור וקסבר רבא האי פטור אעבד וגדי קאמר אעבד משום דאין תשלומין לעבד אלא במקום קנס בשור המועד ואנדי משום דהיה לו לברוח אבל משום דקם ליה בדבריה מיניה לא פטר ליה דקסבר אשו משום ממונו ואין כאן חיוב מיתה: **האמר ר"ל.** בפי כיצד: **כגון שהצית בגופו של עבד.** דאיכא עליה חיוב מיתה ואפילו אנדי נמי פטר ליה משום דקם ליה בדבריה מיניה: **בין דבר שאין ראוי לה.** ליחכה נירו וסכסכה אבניו: **ואילו שהאש משלמת שלא בכוונה.** דליכא דרבה מיניה דמים: **מה שאין כן בבור.** דפטור ביה מיתת אדם דכתיב שור ולא אדם לא קתני: **אלא רבא גופיה.** הא דאותיב לעיל אשו שלא בכוונה לאו דפשיטא ליה דלא משלם ובתיובתא מייתי לה אלא בלשון בעיא אייתי לה והכי קאמר ליה רבא לרבה אי הכי דשור שלא בכוונה שאין כופר יש דמים אשו שלא בכוונה מאי: **אבל אש דבכוונה לא משלם כופר.** חדא דאין כופר באש ועוד דקם ליה בדבריה מיניה:

איכא דאמרי:
אמר ליה רבה:
הכי קתני: פל שחייב בבן חורין בכוונה על פי עדים כופר,
חייב בעבד - קנס.
וכל שחייב בבן חורין, שלא בכוונה על פי עדים, דמים,
חייב בעבד, שלא בכוונה על פי עדים, דמים.
אמר ליה רבא:
אי הכי, אשו שלא בכוונה על פי עדים - נשלם דמים!
ומנא ליה לרבא דלא משלם?
אילימא מדתנן: "היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו - חייב.
עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו - פטור?"
האמר ריש לקיש:
כגון שהצית בגופו של עבד,
דקם ליה בדרבה מיניה.
ואלא מהא,
דתניא:
"חומר באש מבבור -
שהאש מועדת לאכול בין דבר הראוי לה בין דבר שאין ראוי לה,
מה שאין כן בבור".
ואילו, שהאש משלמת שלא בכוונה דמים, מה שאין כן בבור לא קתני,
דלמא תנא ושיר!
אלא:
רבא גופיה אבעויי מבציא ליה:
אשו שלא בכוונה, מי משלם דמים, או לא?
מי אמרינן: גבי שור הוא דבכוונה משלם כופר,
שלא בכוונה משלם דמים,
אבל אשו בכוונה לא משלם כופר,
שלא בכוונה נמי לא משלם דמים.
או דלמא:
כיון דגבי שורו שלא בכוונה אף על גב דליכא כופר, משלם דמים,
גבי אשו נמי אף על גב דבכוונה לא משלם כופר, שלא בכוונה מיהת משלם דמים?
ולא ידעינן.
תיקו.

26. מג, ב

רפ"י

לרבות כופר שלא בכוונה. אע"ג דאין השור בסקילה ופליגא אדרבה:
 לרבות עבד שלא בכוונה. לקנס:
אם כופר כתיב במקום תשלומים. דסברא דלרבוויי אחרניי אתא לתשלומין דלגופיה לא אצטריך דהוה ליה למכתב כופר:
אם עבד לא כתיב גבי תשלומין. אלא גבי נגיחה אם עבד יגח ולגופיה אצטריך לחלק בין עבד לבן חורין:

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן:

"כפר"¹¹⁶ (שמות כא, ל) - מה תלמוד לומר: **"אם כפר"**?
 לרבות כופר שלא בכוונה, ככופר בכוונה.

אמר ליה אביי:

אלא מעתה, עבד נמי,

מה תלמוד לומר **"אם עבד"**¹¹⁷ (שמות כא, לב) - לרבות עבד שלא בכוונה כעבד בכוונה!

וכי תימא: הכי נמי,

והאמר ריש לקיש:

שור שהמית את העבד שלא בכוונה פטור משלשים שקלים!

אמר ליה:

גברא אגברא קא רמית?!

כי אתא רבין, אמר רבי יוחנן:

"עבד", מה תלמוד לומר **"אם עבד"**?
 לרבות עבד שלא בכוונה כעבד בכוונה.

ולריש לקיש נמי נימא: מ**"עבד"** **"אם עבד"** לא דריש,
"כפר" **"אם כפר"** - נמי לא דריש!

אמרי: לא,

"עבד" **"אם עבד"** - לא דריש,

"כפר" **"אם כפר"** - דריש.

ומאי שנא?

"עבד" **"אם עבד"** - לא כתיב במקום תשלומין,
"כפר" **"אם כפר"** - כתיב במקום תשלומין.

¹¹⁶ אם כפר יושת עליו ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו

¹¹⁷ אם עבד יגח השור או אמה פסח שלשים שקלים ונתן לאדניו והשור יסקל

27. מג, ב - מד, א

רפ"י

לחייב על הקטנים. סקילה:
 והלא דין הוא. ולא צריך קרא:
 הואיל וחייב. מיתה באדם ההורג
 את האדם:
 וחייב. מיתה שור באדם:
 לא חלקת בין נהרגים קטנים
 לגדולים. דכתיב כי יכה כל נפש
 אדם אפילו קטנים במשמע:
 מה אדם באדם שלא עשה כו'.
 רוצח קטן כגדול דכתיב (ויקרא כד)
 ואיש כי יכה איש ולא קטן:
 חייב בו. על הנהרגין קטנים
 כגדולים:
 שור באדם שעשה בו. שור קטן
 ההורג כשור גדול ההורג דהא שור
 בן יומו קרוי שור דכתיב (ויקרא
 כב) שור או כשב כי יולד:
 אינו דין. שחייב בו סקילה על
 תינוק קטן כעל אדם גדול:
 שכן חייב. בנזקין ארבעה דברים
 שהשור פטור מהן ונזק לא חשיב
 דהא שור נמי נזקא משלם:
 ת"ל בן ובת. קטנים משמע דלעיל
 מיניה כתיב והמית איש או אשה:
 ואין לי אלא במועד. דקרא במועד
 כתיב:
 לא חלקת בין תם למועד. לענין
 סקילה:
 שהורע כחן בנזקין. דאם הזיקו
 משלמין:
 יפה כחן. דחרש שוטה וקטן פגיעתן
 רעה החובל בהן חייב והן שחבלו
 באחרים פטורין:
 וכי דנין קל מחמור. תם ממועד:
 להחמיר. על הקל דנימא כי היכי
 דחמור חייב קל נמי חייב דקדרשת
 תם ממועד במה מצינו דקתני חייב
 באיש ואשה וחייב בבן ובת במועד
 דהא חיוב דבן ובת במועד הוא
 דכתיב וקאמרת מה חיוב דאיש
 ואשה (במועד) עשה בו תם כמועד
 אף בן ובת נעשה בו תם כמועד
 ואשתכח דקא ילפת תם ממועד דאי
 לא אשכחת חיוב דבן ובת במועד
 לא הוה ילפת ליה בתם מאיש
 ואשה דהא במועד גופיה אי לאו
 דרבינאו קרא לא מצית לאתויינאו
 מדינא לעיל:
 אם החמיר. הכתוב בבן ובת באיש
 ואשה במועד כתב לך שהרי חמור
 הוא לענין כופר:
 נחמיר. אגן מדינא בתם הקל
 בתמיה:
 אם אמרת באיש ואשה. כלומר
 וק"ו דדרשת נמי בסיפא פריכא
 הוא דאם אמרת באיש ואשה כו'
 ל"א וכי דנין קל וחומר בן ובת
 שפטורין מן המצות מאיש ואשה
 וזה שמעתי וראשון מצאתי וכשר
 הוא מן האחרון דהיכי פשיטא ליה
 הך קולא והך חומרא דקמתמה וכי
 דנין כו' והא תנא אשכח חומרא בבן
 ובת דיפה כחן בנזקין מאיש ואשה:
 ת"ל או בן יגח או בת יגח. יגח יגח
 תרי זמני דריבא לה נגיחה למועד
 ולתם למיתה ולנזקין:

[שור שנגח את האדם ומת: מועד - משלם כופר,
 ותם - פטור מן הכופר.
 וזה וזה - חייבין מיתה].
 וכן בבן או בבת".

תנו רבנן:
 "או בן יגח או בת יגח"¹¹⁸ (שמות כא, לא) - לחייב על הקטנים בגדולים.
 והלא דין הוא:
 הואיל וחייב אדם באדם, וחייב שור באדם:
 מה נשחייב אדם באדם לא שנא בין קטנים גדולים,
 אף נשחייב שור באדם לא תחלוק בו בין קטנים לגדולים!

ועוד,
 קל וחומר הוא:
 ומה אדם באדם, שלא עשה בו קטנים בגדולים,
 חייב בו על הקטנים בגדולים,
 שור באדם, שעשה בו קטנים בגדולים,
 אינו דין שחייב על הקטנים, בגדולים?

מד, א

לא,
 אם אמרת אדם באדם,
 שכן חייב בארבעה דברים,
 תאמר בשור שאינו חייב בארבעה דברים!
 תלמוד לומר: "או בן יגח או בת יגח" (שמות כא, לא) - לחייב על הקטנים בגדולים.

ואין לי אלא במועדיו,
 בתם מניו?

דין הוא:
 הואיל וחייב באיש ואשה, וחייב בבן ובת,
 מה נשחייב באיש ואשה לא חלקת בו בין תם למועד,
 אף נשחייב בבן ובת לא תחלוק בו בין תם למועד.

ועוד,
 קל וחומר:
 מה איש ואשה שכן הורע כחם בנזקין,
 לא חלקת בו בין תם למועד,
 בן ובת שיפה כחם בנזקין -
 אינו דין שלא תחלוק בהן בין תם למועד!?

אמרת: וכי דנין קל מחמור להחמיר עליו?
 אם החמיר במועד החמור תחמיר בתם הקל!?

ועוד,
 אם אמרת באיש ואשה שכן חייבין במצות,
 תאמר בבן ובת שפטורין מן המצות.
 תלמוד לומר: "או בן יגח או בת יגח" - נגיחה בתם, נגיחה במועד,
 נגיחה למיתה, נגיחה לנזקין".

¹¹⁸ או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה ועשה לו

רפ"י

28. מד, א-ב

פטור ממיתה. דהא לא נתכוין דאמרינן לקמן (ע"ב) כמיתת בעלים אם הרג כן מיתת השור שהרג:

וחייב בכופר. דדרשינן כופר אם כופר להביא שלא בכונה:

ורב אמר פטור מזה ומזה. כדדריש רבא לעיל השור יסקל וגוי כל זמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר:

והא תם הוא. אפילו למאן דדריש אם כופר הי"מ למועד שלא בכונה והאי תם הוא בחיכוך זה:

במועד ליפול על בני אדם בבורות. לקמן בשור שנגח את הפרה (דף מח):

בשלמא התם. גבי שור שנפל על האדם בבור איכא לתרוצי כדמתרצינן התם דהאי דלא קטלינן ליה בנגיחות ראשונות כגון דחזא ירוקא ונפל שלא בכונה על זה שראה עשב בתוך פי הבור ובא לאוכלה ונפל:

אלא הכא. הואיל ומועד לכך מאי שלא מתכוין איכא:

הכא נמי. דחזינן ליה דמתחכך להנאתו ולא להפילו עליו:

ואכתי צרורות נינהו. ואין כופר כתוב אלא בנגיחה דהוי גופו ממש:

דקאזיל. כותל:

מיניה מיניה. ע"י דחיפתו וגלגולו כל שעה עד שמפילו עליו ומיהו אינו מתכוין להרוג:

חייב בכופר ופטור מן המיתה. דדרשינן כופר אם כופר והיינו כוותיה דשמואל:

משנה

שור שהיה מתחנף בכותל ונפל על האדם, נתבטלו להרוג את: הבהמה והרג את האדם, לגוי והרג בן ישראל, לנפלים והרג בן קיימא - פטור.

גמרא

אמר שמואל:

פטור ממיתה,

וחייב - בכופר.

ורב אמר:

פטור מזה ומזה.

ואמאי? הא תם הוא!

כדאמר רב:

במועד ליפול על בני אדם בבורות,

הכא נמי, במועד להתחנף על בני אדם בכתלים,

אי הכי, בר קטלא הוא!

בשלמא התם - דחזא ירוקא ונפל,

אלא הכא - מאי איכא למימר!?

הכא נמי, במתחנף בכותל להנאתו.

ומנא ידעינן?

דבתר דנפל קא מתחנף ביה.

מד, ב, ואכתי, צרורות נינהו!

אמר רב מרי בריה דרב כהנא:

דקאזיל מיניה מיניה.

תניא כוותיה דשמואל,

ותיובתא דרב.

"יש חייב במיתה ובכופר,

ויש חייב בכופר ופטור ממיתה,

ויש חייב במיתה ופטור מן הכופר,

ויש פטור מזה ומזה.

הא ביצד?

מועד בכונה - חייב במיתה ובכופר.

מועד שלא בכונה - חייב בכופר, ופטור ממיתה.

תם בכונה - חייב במיתה ופטור מכופר.

תם שלא בכונה - פטור מזה ומזה.

רש"י

והנזקין. שהזיק שור שלא
בכוונה ולא הרג:
מכופרו. דאמרינן שלא בכוונה
חייב מרביא דאם כופר:
חיוביה דשור. תשלומי נזקיו
מחמת הבור באין:
מחיובי דשור. קטליה:
כופר חיובא דבעלים. כפרת
נפשו

**והנזקין שלא בכוונה,
רבי יהודה מחייב,
ורבי שמעון פוטר.**

מאי טעמא דרבי יהודה?

יליף מכופרו, מה כופרו שלא בכוונה - חייב, אף הנזקין נמי שלא בכוונה חייב.

ורבי שמעון?

יליף מקטליה דשור:
מה קטליה שלא בכוונה - פטר,
אף נזקין שלא בכוונה - פטר.

ורבי יהודה נמי גילף מקטליה!

דנין תשלומין מתשלומין,
ואין דנין תשלומין ממיתה.

ורבי שמעון נמי גילף מכופרו!

דנין חיוביה דשור מחיוביה דשור,
לאפוקי כופר, דחיוביה דבעלים הוא.

29. מד, ב

רפ"י

"נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם,

[לגוי והרג בו ישראל,

לנפלים והרג בו קיימא -] פטור".

הא נתכוין להרוג את זה והרג את זה - חייב.

מתניתין דלא כרבי שמעון.

דתניא:

"דבי שמעון אומר:

אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה - פטור".

מאי טעמא דרבי שמעון?

דאמר קרא: **"השור יסקל וגם בעליו יומת"**¹¹⁹ (שמות כא, כט) -

כמיתת בעלים - כך מיתת השור,

מה בעלים - עד דמיכוין ליה,

אף שור נמי - עד דמיכוין ליה.

ובעלים גופיהו מנלן?

דאמר קרא: **"וארב לו וקם עליו"**¹²⁰ (דברים יט, יא) - עד שיתכוין לו.

ורבנו, האי **"וארב לו"** מאי עבדי ליה?

אמרי דבי רבי ינאי:

פרט לזורק אבן לגו.

היכי דמי?

אילימא דאיכא תשעה גוים ואחד ישראל ביניהם - תיפוק ליה דרובא גוים נינהו!

אי נמי, פלגא ופלגא - ספק נפשות להקל!

לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים ואחד גוי,

דאף על גב דרובא ישראלים נינהו, כיון דאיכא חדא גוי ביניהו הוי ליה קבוע,

וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי,

וספק נפשות להקל.

מה בעלים עד דמכוין ליה. ר' שמעון אית ליה הך סברא גבי רוצח באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עט.) ורבנן פליגי עליה ואמרי אף בעליו נמי מתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב דהאי וארב לו אמרי דבי רבי ינאי רבנן מוקמי ליה פרט לזורק אבן לגו לתוך חבורת אנשים ויש שם כנענים וישראלים ואיכא למימר לכנענים נתכוין:

תיפוק ליה דרובא כנענים נינהו. ולא איצטריך קרא למפטריה:

ואי נמי. חמשה כנענים וחמשה ישראלים לא איצטריך קרא למפטריה דרחמנא אמר (במדבר לה) ושפטו העדה והצילו העדה דהא ספק נפשות להקל:

לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים. דאי לאו קרא הוה אמינא זיל בתר רובא ולישראל איכוין ואע"ג דדלמא לאו להאי איכוין נתכוין להרוג את זה והרג את זה חייב קא משמע לן קרא דהואיל והוה ליה כנעני קבוע ביניהן כמחצה על מחצה דמי וספק נפשות להקל ולכל מיילי דקיימא לן קבוע כמחצה על מחצה דמי מהאי קרא נפקא לן:

¹¹⁹ ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרונו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת
¹²⁰ וכי יהיה איש שנא לדעהו וארב לו וקם עליו והקהו נפש ומת ונס אל אחת העדרים האל

30. מד, ב

רש"י

מתני'

שור היתומים. שאין להן אפוטרופוס או שור אפוטרופוס של יתומין אלא שעל אפוטרופוס לשומריו:

גמ'

שור שור ז'. ז' שור כתובין בפרשה בנוגח אדם: שור האשה. דלא תימא בעל השור כתיב לשון זכר: מדקתני תרתי. שור הפקר תרי זמני: הא קמ"ל. הא דהדר תנא שור הגר לרי יהודה דאע"ג דנגח בחיי הגר ומת והוי ליה הפקר פטור:

משנה

שור האשה,
ושור היתומים,
שור האפוטרופוס,
שור המדבר,
שור ההקדש,
שור הגר שמת ואין לו יורשין - הרי אלו חייבין מיתה.
רבי יהודה אומר:
שור המדבר,
שור ההקדש,
שור הגר שמת - פטורין מן המיתה,
לפי שאין להם בעלים.

גמרא

תנו רבנן:

"שור ... שור"¹²¹ (שמות כא, כח-לב) - שבועה.

להביא: שור האשה,
שור היתומים,
שור האפוטרופוס,
שור המדבר,
שור ההקדש,
שור הגר שמת ואין לו יורשין.
רבי יהודה אומר:
שור המדבר,
שור ההקדש,
שור הגר שמת ואין לו יורשין - פטורין מן המיתה,
לפי שאין להם בעלים."

אמר רב הונא:

פוטר ה"ה רבי יהודה אפילו: נגח ולבסוף הקדיש,
נגח ולבסוף הפקיר.

ממאי?

מדקתני תרתי: "שור המדבר, ושור הגר שמת ואין לו יורשין".

"שור הגר שמת" - מאי ניהו?

דכיון דאין לו יורשין הנה ליה שור הפקר,
היינו "שור המדבר" היינו "שור הגר שמת ואין לו יורשין"!
אלא לאו הא קמשמע לן:
דאפילו: נגח ולבסוף הקדיש,
נגח ולבסוף הפקיר.

שמע מינה.

תניא נמי הכי:

¹²¹ מח ובי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי. כש ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת. ל אם כפר יושט עליו ונתן פדיו נפשו ככל אשר יישט עליו. לא או בן יגח או בת יגח ממשפט הזה ועשה לו. למ אם עבד יגח השור או אמה כסף שלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל

רס"י

והועד בבעליו. היינו בב"ד דאין
העדאה אלא בב"ד:

"יתר על כן,

אמר רבי יהודה:

אפילו נגח ולבסוף הקדיש,

נגח ולבסוף הפקיר - פטור,

שנאמר: "והועד בבעליו... והמית"¹²² (שמות כא, כט),

עד שתהא מיתה והעמדה בדין שוין כאחד."

וגמר דין' לא בעינן?!

והא "השור יסקל" גמר דין הוא!

אלא אימא: עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד.

¹²² ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרונו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת

31. מד, ב - מה, א

רפ"י

מתני'

מסרו לשומר חנם. עד שלא נגח ולא ארישא קאי אלא מילתא אחריתי היא:
תחת הבעלים. מתחייבין בנוקין כבעלים:

גמ'

אם עד שלא נגמר דינו מכרו מכור. ואפילו לרבנן דלא דרשי בבעליו דנהוי מיתה והעמדה בדין כא' ומיחייב קטלא:
מכור. הוא לרדיא:
הקדישו מוקדש. ונפקא מיניה דאי מיתהני מיניה מעל:
מוחזר. ואע"ג דשקלי ליה בי דינא הוי שומר פטור דהא כשהחזירו שור מעליא הוא:
אינו מוקדש. דלאו ברשותיה דמריה קאי לאקדושיה:
אין אומרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך. ונפקא מיניה לגזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו אינו מוחזר:

דא"כ. דלרבנן אין אומרין:
ליפלגו. רבנן בחמץ בפסח ולימרו דחייב ואנן קיימא לן בהגוזל עצים (לקמן ד' צח):
דלרבנן אומר לו הרי שלך לפניך דקתני גזל חמץ ועבר עליו הפסח והחזירו וכן שור עד שלא נגמר דינו אומרין לו הרי שלך לפניך אבל משנגמר לא והא סברא לרבנן הוא דשמייעא להו וקתני דבחמץ בפסח מודו דאמרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אלא דכולי עלמא אמרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך היכא דאיסורא ממילא אתא ליה כגון חמץ בפסח ולא מצוי א"ל האי לאו מידי הוא אבל הכא משום הכי אמרי רבנן אינו מוחזר דאמר ליה אתפסתי לתוראי כו' והזיקא דבידים הוא שהביאו לבי דינא והאי דנקט אי אהדרתיה ניהליה לאו משום דחיובא דלא אהדריה הוא דא"כ בחמץ בפסח נמי לימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה אכילנא ליה ועוד לר' יעקב נמי נהי דגומרים דינו של שור שלא בפניו נימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה שחיטנא ליה אלא אדלא אהדריה לא מחייבי ליה רבנן דהא קמהדר ליה השתא ואמרין באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אלא חיוביה משום דהולוכו לבי"ד בידיים והכי קאמר ליה לא היה לך להולוכו לבי"ד דאי הוה בידי הוה מערקנא ליה מינייהו:
סוף סוף מיגמר הוה גמרי ליה לדיניה. הלכך הוה ליה הזיקא דממילא ולא בידיים:

משנה

שור שהוא יוצא ליםקל, והקדישו בעליו - אינו מוקדש. שחטו - בשרו אסור. ואם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו - מוקדש, ואם שחטו - בשרו מותר.

מסרו לשומר חנם, לשואל, לנושא שכר, ולשוכר - כנסו תחת הבעלים. מועד - משלם נזק שלם, ותם - משלם חצי נזק.

גמרא

תנו רבנן:

"שור שהמית, עד שלא נגמר דינו, מכרו - מכור, הקדישו - מוקדש, שחטו - בשרו מותר, החזירו שומר לבית בעליו - מוחזר. משנגמר דינו: מכרו - אינו מכור, הקדישו - אינו מוקדש, שחטו - בשרו אסור, החזירו שומר לבית בעליו - אינו מוחזר. רבי יעקב אומר: אף משנגמר דינו: החזירו שומר לבעליו - מוחזר."

מה, א

לימא בהא קמיפלגי:

דרבנן סברי: אין אומרין באיסורי הנאה "הרי שלך לפניך". ורבי יעקב סבר: אומרין באיסורי הנאה "הרי שלך לפניך"?

אמר רבה:

דכולי עלמא אומרין באיסורי הנאה: "הרי שלך לפניך", דאם כן נפלוג לענין חמץ בפסח. אלא הכא בגומרין דינו של שור שלא בפניו קמיפלגי: דרבנן סברי: אין גומרין דינו של שור אלא בפניו, דאמר ליה: אי אהדרתיה ניהלי הוה מערקנא ליה לאגמא, השתא אתפסתי לתוראי בידיא דלא יכילנא לאשתעוויי דינא בהדיה.

ורבי יעקב סבר: גומרין דינו של שור שלא בפניו, דאמר ליה: סוף סוף מיגמר הוה גמרי ליה לדינא.

מאי טעמא דרבנן?

רס"י

מה בעלים בפניהם. כדכתיב עד
 עמדו לפני העדה למשפט
 (במדבר לה):

"השור יסקל וגם בעליו יומת"¹²³ (שמות כא, כט),
 כמיתת הבעלים - כך מיתת השור.
 מה בעלים - בפניהם,
 אף שור - בפניו.

ורבי יעקב?

בשלמא בעלים - בני טענה ניהו.
 אלא שור - בר טענתא הוא!?

¹²³ ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת

32. מה, א-ב

רפ"י

אי דנטריה. שמירה מעולה:
 כולה נמי ניפטרו. מדמי שור
 בר משואל דהא אנוסין הם:
 שמירה פחותה. דלת שיכולה
 לעמוד ברוח מצויה:
 כלתה ליה שמירתו. דאין עליו
 להתחזק בשמירתו ודי בכך
 ולא פשיעה היא הלכך לגבי
 בעלים פטור מדמי שור דהא סגי
 ליה בשמירה פחותה ובעי
 כפרה:
 והני לא כלתה שמירתן.
 שחיבין היו להתחזק בשמירתו
 שיהא שמור לבעליו ופשיעה
 היא מידי דהוה אגניבה
 ואבידה:
 כמאן אי כר"מ. דאמר
 במתניתין מועד לא סגי ליה
 בשמירה פחותה ומשום הכי נמי
 קתני משלמין כופר:
 דאמר שוכר כשומר חנם דמי.
 בבבא מציעא בהשואל (ד' צה:)
 ונתני חוץ משומר חנם והשוכר:
 ואי כר"י. היכא דשמרו שמירה
 פחותה אמאי משלמים כופר
 האמר ר"י מועד סגי ליה
 בשמירה פחותה:
 ר"א היא דאמר. במתניתין אין
 לו שמירה למועד אלא סכין
 ואפילו שמירה מעולה וכ"ש
 האי דשמירה פחותה נטריה
 ומשום הכי משלמין כופר ולענין
 דמי שור נמי חייבין דעליהן
 לשומרו שמירה מעולה הואיל
 ונושאי שכר הן ובדנטריה
 שמירה מעולה לא מצי מוקים
 לה אפילו לר"א דאע"ג דלענין
 כופר חייבין דלא סגי ליה
 בשמירה מעולה לענין דמי שור
 לבעלים פטורין דהא נטרוהו
 ומאי הוה להו למיעבד:

"מְסֵרוּ לְשׁוֹמֵר חָנָם וְלִשְׂוֹאֵל לְנוֹשֵׂא שְׂכָר, וְלִשְׂוֹכֵר - נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים.
 מוּעֵד - מִשְׁלֵם נֶזֶק שְׁלָם,
 וְתָם - מִשְׁלֵם חֲצֵי נֶזֶק."

תנו רבנן:
 "אֲרַבְעָה נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים,
 וְאֵלוֹ הֵן: שׁוֹמֵר חָנָם
 וְהִשְׂוֹאֵל,
 נוֹשֵׂא שְׂכָר
 וְהִשְׂוֹכֵר.
 הָרְגוּ-
 תַמִּין - נְהַרְגִין וּפְטוּרִין מִן הַכּוֹפֵר,
 מוּעֵדִין - נְהַרְגִין וּמְשַׁלְמִין אֶת הַכּוֹפֵר,
 וְחַיִּיבִין - לְהַחֲזִיר דְּמֵי שׁוֹר לְבְעָלָיו, חוּץ מִשׁוֹמֵר חָנָם."

אמרי:
 היכי דמי?
 אי דנטריה - אפילו כולהו נמי ליפטרו,
 ואי דלא נטריה אפילו שומר חנם נייחייב!

אמרי:
 היא כמאי עסקינן:
 דנטריה שמירה פחותה,
 ולא נטריה שמירה מעולה.
 שומר חנם - כלתה לו שמירתו,
 הנד - לא כלתה שמירתו.

מה, ב, אמרי: כמאן?
 אי כרבי מאיר, דאמר: שוכר כשומר חנם דמי - ליתני: חוץ משומר חנם והשוכר!
 ואי כרבי יהודה, דאמר: שוכר כנושא שכר דמי - ניתני: חוץ משומר חנם,
 וכילן במועדין פטורין לענין כופר.

אמר רב הונא בר חיננא:
 היא מני?
 רבי אליעזר היא,
 דאמר: אין לו שמירה אלא סכין,
 ולענין שוכר סבר לה כרבי יהודה, דאמר: שוכר כנושא שכר דמי.

אבי אמר:
 לעולם כרבי מאיר,
 וכדמחליף רבה בר אבוה,
 ותני:
 "שוכר ניצד משלם?
 רבי מאיר אומר:
 כשומר שכר.
 ורבי יהודה אומר:
 כשומר חנם."

רס"י

וסתמא דמילתא. שור נגחן כי מקבל איניש נטירותיה עליה למה שהוא מוחזק מקבל עליה דלא לזיק אחריני אבל דלא ליזיקה אחריני לא מסיק אדעתיה שהרי אין שור מתיצב לנגדו מפחדו:

.33 מה, ב

אמר רבי אלעזר:
מסר שורו לשומר חנם,
הזיק - חייב,
הוזק - פטור.

אמרי:
היכי דמי?
אי דקביל עליה שמירת נזקיו - אפילו הוזק נמי ליחייב!
ואי לא קביל עליה שמירת נזקיו - אפילו הוזק נמי ליפטור!

אמר רבא:
לעולם שקיבל עליו שמירת נזקיו,
והכא במאי עסקינן: כגון שהכיר בו שהוא נגחן.
וסתמא דמילתא לא אזיל איהו ומזיק אחריני קביל עליה,
דאתי אחריני ומזקי ליה לדידיה לא אסיק אדעתיה.

34. מה, ב

רפ"י

מתני'

ונעל בפניו כראוי. היינו שמירה פחותה דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה לקמן בהכונס (דף נה:):
ולא ישמרנו בעליו. במועד כתיב מיעט הכתוב לשמירה מועטת כדמפרש בגמרא:
אין לו שמירה. למועד:
אלא סכין. ואפילו שמרו שמירה מעולה והפיל הכותל ויצא חייב ושלש מחלוקות בדבר לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור ולר"י בפחותה נמי פטור ולר"א במעולה נמי חייב:

גמ'

לאו בחזקת שימור קיימי. אין אדם משמר שורו כלל אלא מניחו ויוצא:
נגיחה לתם נגיחה למועד. מגזירה שוה דלבעי נמי תם שמירה מעולה:
סתם שוורים בחזקת שימור קיימי. אין לך אדם שאינו משמר שורו שמירה פחותה וחייב הכתוב בתם אלמא שמירה מעולה בעי הדר כתב כו':
וכי תימא. נילף נגיחה נגיחה דתם נמי לסגי ליה בפחותה:
והא. לא ישמרנו מבעי ליה ללאו כלומר לגופיה דאם לא שמרו שמירה מעולה ליחייב ודרשינן ביה ריבוי אחר ריבוי ומיעוטא דתם מנא ליה:
לזה. מיעטתי לפחותה ולא לאחר:

משנה

קשרו בעליו במוסרה, ונעל בפניו כראוי, ויצא והזיק, אחד תם, ואחד מועד - חייב, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: תם - חייב, מועד - פטור, ושנאמר: "ולא ישמרנו בעליו"¹²⁴ (שמות כא, לו) - ושמור הוא זה. רבי אליעזר אומר: אין לו שמירה אלא סכין.

גמרא

מאי טעמא דרבי מאיר?

קסבר: סתם שוורים - לאו בחזקת שימור קיימי, ואמר רחמנא: תם נגיחייב, דניבעי ליה שמירה פחותה, הדר אמר רחמנא: **"ולא ישמרנו"** גבי מועד, דניבעי ליה שמירה מעולה. ויליף 'נגיחה' לתם 'נגיחה' למועד.

רבי יהודה?

סבר: סתם שוורים בחזקת שימור קיימי, אמר רחמנא: תם נשלם, דניבעי ליה שמירה מעולה. הדר אמר רחמנא: **"ולא ישמרנו"** גבי מועד, דנעביד ליה שמירה מעולה. הוי ריבוי אחר ריבוי, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, מיעט הכתוב לשמירה מעולה. וכי תימא: 'נגיחה' לתם 'נגיחה' למועד - הא מיעט רחמנא: **"ולא ישמרנו"**: לזה, ולא לאחר.

והא מיבעי ליה ללאו!

אם כן, נכתוב רחמנא: 'ולא ישמור', מאי **"ולא ישמרנו"**? לזה ולא לאחר.

¹²⁴ או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם ושלם שור תחת השור והמת יהיה לו

35. מה, ב - מו, א

רס"י

אבל צד תמות במקומה עומדת.

דלא סגי ליה בפחותה ומשלם חצי נזק:

אליבא דמאן. כלומר הא ודאי לענין תשלומין לא אצטריך ליה לרב לאשמועינן דלימין נזק שלם ולשמאל שלא הועד לה משלם חצי נזק דהא כי האי גוונא טובא תנן דאפילו מועד לאדם אינו מועד לבהמה וכ"ש מועד לקרן ימין שהוא צד חזקה שבו אינו מועד לשמאל אלא ודאי רב לענין שמירה אשמועינן ואי אליבא דר"מ הא תם ומועד לענין שמירה כי הדדי נינהו לא גרסינן אי אליבא דר"מ פשיטא ואי גרסינן הכי מפרש אי אליבא דר"מ ולענין שמירה לא אשמועינן רב דהא אין חילוק בשמירתו אלא לענין תשלומין אשמועינן פשיטא דהא כי האי גוונא טובא תנן:

אלא אליבא דר"י. ואשמועינן רב דאם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק בקרן ימין שהועד לה פטור דמועד בשמירה פחותה סגי ליה ואם נגח בשמאל חייב דתם לא אמעייט לשמירה פחותה:

מאי אריא קרן שמאל. דאי נגח בה חייב חצי נזק כי נגח בימין נמי איכא צד תמות ומועדת לחציו פטור ולחציו חייב דהא צד תמות במקומה עומדת ואשתכח דהכא נמי חצי נזק משלם ומאי נפקא לן מדרב:

לית ליה דרב אדא. אלא לגמרי פטר ביה ר"י ואשמועינן רב דכי האי גוונא משכחת צד תמות ומועדת בחד תורא ולענין שמירה דאם שמרו שמירה פחותה והזיק בקרן ימין פטור לגמרי ואם בשמאל משלם חצי נזק:

אבל מועד לגמרי לא משכחת לה לצד תמות כלל. דליחייב חצי נזק:

תניא:

"רבי אליעזר בן יעקב אומר:

אחד תם ואחד מועד ששמרו שמירה פחותה - פטור".

מאי טעמא?

סבר לה רבי יהודה דאמר: מועד בשמירה פחותה סגי ליה, יליף נגיחה' לתם ונגיחה' למועד.

אמר רב אדא בר אבהו:

לא פטר רבי יהודה אלא צד העדאה שבו.

אבל צד תמות במקומה עומדת.

אמר רב:

מועד לקרן ימין אינו מועד לקרן שמאל.

אמרי: אליבא דמאן?

אי אליבא דרבי מאיר - האמר: אחד תם ואחד מועד שמירה מעולה בעי!

אי אליבא דרבי יהודה - מאי אריא קרן שמאל?

אפילו בימין נמי אית ביה צד תמות ואית ביה צד מועדת!

אמרי: לעולם רבי יהודה,

ולא סבירא ליה דרב אדא בר אבהו,

והכי קאמר: כי האי גוונא הוא דמשכחת ביה צד תמות ומועדת,

אבל מועד לגמרי לא משכחת ביה צד תמות כלל.

מו, א

רש"י

שלא יגדל אדם כו'. הכי נמי
האי לא ישמרנו לא יקיימנו
הוא:

.36. מו, א

"רבי אליעזר אומר: אין לו שמירה אלא סבין".

אמר רבה:

מאי טעמא דרבי אליעזר?

דאמר קרא: **"ולא ישמרנו"**¹²⁵ (שמות כא, כט) - שוב אין לו שמירה לזה.

אמר ליה אביי:

אלא מעתה דכתיב: **"ולא יכסנו"** (שמות כא, לג) נמי שוב אין לו כיסוי לזה?!

וכי תימא הכי נמי,

והתנן:

"בשהו פראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת - פטור" (בבא קמא נב.)!

אלא אמר אביי:

היינו טעמיה דרבי אליעזר,

כדתניא:

"רבי נתן אומר:

מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו,

ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו?

שנאמר: **"ולא תשים דמים בביתך"**¹²⁶ (דברים כב, ח)."

הדרן עלך שור שנגח ארבעה וחמשה

¹²⁵ ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בבגליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בגליו יומת

¹²⁶ כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגה ולא תשים דמים בביתך כי יפל הגבל מוקנו